

“आत्मा साक्षी राखी मन वचन र कर्मले सेवा गरौं”

वार्षिक प्रतिवेदन २०७८/०८०

समाज कल्याण परिषद्
Social Welfare Council

“आत्मा साक्षी राखी मन, वचन र कर्मले सेवा गरौं”

समाज कल्याण परिषद्

आर्थिक वर्ष २०७८/०८० को वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन

प्रमुख संरक्षक

श्री मनोज भट्ट

सदस्य-सचिव

श्री संजय कुमार मल्लिक

का.मु. निर्देशक, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विभाग

श्री प्रकाश पञ्जानी

सहायक निर्देशक, मूल्याङ्कन शाखा

श्री दिपक आचार्य

सहायक निर्देशक, सूचना तथा तथ्यांक

समाज कल्याण परिषद्

केन्द्रिय कार्यालय, हरिहरभवन, पुल्चोक, ललितपुर

पोष्ट बक्स : २९४८, काठमाडौं, फ्याक्स : ९७७-०१-५५५५७७८

टेलिफोन नं. : ०१-५५५५४४८, ०१-५५५५४९४, ०१-५५५५४९५

इमेल : info@swc.org.np, Website: www.swc.org.np

विषय सूची

सम्पादकीय	१
परिच्छेद एक	३-७
परिच्छेद दुई : आ.व. २०७९/०८० मा सम्पादन भएका मुख्य उपलब्धिहरू	९-१९
परिच्छेद तिन : समस्या, चुनौतीहरू तथा समाधान र भावी रणनीति	२०-२१
परिच्छेद चार : लेख रचनाहरू	२२-५२
नेपालको कृषि विकासका प्रमुख समस्या र कृषि उत्पादकत्व वृद्धिका उपाय	२२-२८
Development Approaches: The Future of Nepal	२९-४०
Financial Governance in I/NGOs	४१-४४
The Role of International Cooperation in the Enhancement of Nepal's Natural Resource Management Sector	४५-४८
सुशासन र विकासका निम्ति सूचना तथा संचार प्रविधि	४९-५२
अनुसूचीहरू	५३-५९
समाज कल्याण परिषद्, पदाधिकारी एवं सदस्यहरूको नामावली	५३
समाज कल्याण परिषद्मा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण	५४-५९
सूचनाहरू	६०-६२
परिषद्को संगठनात्मक संरचना	६३
केही प्रतिनिधी फोटोहरू	६५-६८

सम्पादकीय

आत्मा साक्षी राखी मन, वचन र कर्मले सेवा गरौं भन्ने पवित्र उद्देश्यबाट प्रेरित समाज कल्याण परिषद् आफ्नो स्थापना कालदेखि नै निरन्तर मुलुकभर कार्यरत गैरसरकारी संघसंस्थाको योगदानलाई संस्थागत गर्न क्रियाशिल रहेको छ । सामाजिक क्षेत्रमा कार्यरत गैरसरकारी संघ संस्थाहरुको सहजीकरण, समन्वय र ती संस्थाहरुले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्यांकन र सुपरिवेक्षण गर्न समाज कल्याण ऐन, २०४९ अनुसार स्थापित परिषद् एक स्वायत्त निकाय हो । सामाजिक क्रियाकलापलाई प्रभावकारी रूपले सञ्चालन गर्न योगदान गरेको आफ्नो चार दशक लामो गौरवशाली इतिहास बोकेको परिषद्ले प्रत्येक वर्षको असोज ६ गते सामाजिक सेवा दिवस भव्य रूपमा मनाउने गरेको छ । गैरसरकारी संस्थाहरु र यसमा आवद्ध समाजसेवीहरुको सत्कार्यको सम्मानका लागि एवं समाजसेवालाई एक पवित्र सेवाका रूपमा जनमानसमा स्थापितगर्ने उद्देश्यले वि. सं. २०३६ सालदेखि प्रत्येक वर्षको असोज ६ गते सामाजिक सेवा दिवस मनाउन थालिएको हो । विश्वव्यापिकरण, उपभोक्तावादी संस्कृति र व्यक्तिवादी प्रवृत्ति हुर्कदै गरेको यस विश्व परिवेशमा आफ्ना लागि मात्र होइन अर्काका लागि पनि केही गरौं भन्ने मान्यतालाई अभिप्रेरित गर्ने कार्यका लागि सामाजिक सेवा दिवसले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नेमा दुइमत हुन सक्दैन । चवालिसौं सामाजिक सेवा दिवस मनाउँदै गर्दा परिषद्मा नारामा भन्दा पनि कर्ममा जोड दिने संस्कृतिको विकास भएको प्रशस्त उदाहरण पछिल्लो समय परिषद्ले हासिल गरेको उपलब्धिले पनि प्रमाणित गर्ने स्मरण गराउन चाहान्छौं ।

करिब १२० को हाराहारीमा अन्तराष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था र ५५ हजार गैरसरकारी सामाजिक संस्थाहरु सामाजिक सेवाका विभिन्न क्षेत्रमा सरकारको विकास साभेदारको रूपमा परिषद्ले अगुवाइमा हातेमालो गर्दै क्रियाशील रहेका छन् । सूचना प्रविधिको तीव्रतर विकासले समाजमा ल्याएको परिवर्तनको आलोकमा सामाजिक सेवाका आयामलाई समय सापेक्ष बनाइ सामाजिक सेवा एवं अधिकारमुखी अवधारणा अवलम्बन गरी विभिन्न गतिविधि लाई प्रभावकारी बनाउन परिषद् निरन्तर क्रियाशिल रहदै आएको छ ।

समयक्रमसँगै समाज कल्याण परिषद्ले गैर सरकारी संस्था मार्फत समुदायमा पुर्‍याएको योगदान महत्वपूर्ण रहेको छ । संघसंस्थाले विभिन्न समयमा हुने प्रकोप महामारी जस्ता आपतकालीन समयमा अकस्मीक सेवा ज्यादै प्रभावकारी रूपमा पुर्‍याउँदै आएको छ । साथै देशको विकास र समृद्धिको लागि सरकारी साभेदारका रूपमा क्रियाशिल सयौं गैरसरकारी संस्थालाई हातेमालो गर्दै राष्ट्र निर्माणको मूल प्रवाहमा प्रवाहीकरण गर्नु आफैमा चुनौतीपूर्ण कार्य हो । समाज, सरकार र गैरसरकारी संस्था तीनवटै निकायको एउटै पुलको रूपमा परिषद्ले आफ्नो दायित्व

निर्वाह गर्दै आइरहेको छ । समाज परिवर्तनसँगै फेरिएको सामाजिक आवश्यकता, समाजको अपेक्षा र देश संधिधायतामा गइसकेपछि फेरिएको संरचनामा समाञ्जस्यतापूर्ण भूमिका निर्वाह गर्न समाज कल्याण परिषद् सक्षम छ भन्ने कुरा यसको इतिहास र वर्तमानको कार्यले सिद्ध गरिरहेको वास्तविकता हो ।

वास्तवमा देश निर्माणमा राज्यकानीति र कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि गैरसरकारी संस्थाहरुलाई प्रभावकारी साभेदार बनाउदै विकासका लागि हातेमालो गर्नु नै परिषद्को मूल ध्येय हो र यही ध्येयलाई कर्ममा रुपान्तरण गर्न आत्मा साक्षी राखी मन, वचन र कर्मले समाज कल्याण परिषद् निरन्तर कर्म पथमा क्रियाशिल रहदै आएको छ ।

परिच्छेद एक

१.१ पृष्ठभूमी :

नेपाल र नेपाली समाजको सर्वाङ्गीण विकासको लागी समाजका कमजोर, असहाय र असक्त व्यक्ति हरुलाई सेवा पुर्याउने, पिछडिएको वर्गलाई आर्थिक एवं सामाजिक रुपमा सक्षम बनाउने तथा समाज सेवासंग सम्बन्धित विभिन्न क्रियाकलापलाई विकास निर्माण कार्यसंग सम्बद्ध गराउने कमजोर तथा असहाय व्यक्ति, वर्ग र समुदायलाई मानवोचित जीवनयापन गर्न सक्षम तुल्याउने, समाजसेवी संघ संस्थाहरुको मर्यादा र प्रतिष्ठा बढाउने गैरसरकारी संघ संस्थाहरुको काम कारवाहीमा समन्वय गर्न समाज कल्याण परिषद्को स्थापना भएको हो । २०३४ सालमा स्थापना भएको सामाजिक सेवा राष्ट्रिय समन्वय परिषद् समाज कल्याण ऐन, २०४९ अनुसार समाज कल्याण परिषद् कायम हुन गएको हो ।

समाज कल्याण परिषद्ले नेपालमा कार्य गर्ने सम्पूर्ण राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरुको समन्वय, संभौता, तिनका कार्यक्रमहरुको सुपरिवेक्षण, अनुगमन, मूल्याङ्कन, कार्यक्रम स्वीकृति, तथा राष्ट्रिय प्रतिनिधि एवं कार्यक्रम विशेषज्ञहरुको प्रवेशाज्ञा सिफारिस लगायत विविध सेवा सुविधाहरु उपलब्ध गराउदै आएको छ । मुलुकमा हुदै आएको राजनैतिक परिवर्तन संगसंगै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरुको परिषदसंगको संलग्नता/आवद्धतामा उल्लेख्य वृद्धि हुन गई तिनीहरुमा प्राप्त हुने आर्थिक सहयोगबाट सञ्चालन हुने परियोजना समेत वृद्धि भएको छ । परिषद्को आन्तरिक श्रोतहरुलाई अधिकतम् परिचालन गरी लक्षित उद्देश्य परिपूर्ति गर्न परिषद् सदा प्रयासरत रहेको छ ।

१.२ समाज कल्याण परिषद्को संगठनात्मक संरचना :

परिषद्को संगठनात्मक संरचना अनुसूचीमा राखिएको छ ।

क) परिषद्को गठन :

समाज कल्याण ऐन, २०४९ को दफा ५ बमोजिमको परिषद् गठन हुने व्यवस्था रहेको छ ।

महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्री - अध्यक्ष

नेपाल सरकारबाट मनोनीत - उपाध्यक्ष

नेपाल सरकारबाट मनोनीत - कोषाध्यक्ष

सामाजिक सेवा हेर्ने मा. सदस्य, राष्ट्रिय योजना आयोग - सदस्य

नेपाल सरकारबाट मनोनीत ७ जना - सदस्यहरु

प्रतिनिधि, श्री अर्थ मन्त्रालय - सदस्य

प्रतिनिधि, श्री गृह मन्त्रालय - सदस्य

प्रतिनिधि, श्री शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय - सदस्य

प्रतिनिधि, श्री स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय - सदस्य

प्रतिनिधि, श्री संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय - सदस्य

प्रतिनिधि, श्री महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय - सदस्य

नेपाल सरकारबाट मनोनीत - सदस्य सचिव

(परिषद्का मनोनित पदाधिकारी सदस्यहरुको पदावधि चार वर्षको हुनेछ । निजहरु पुनः मनोनित हुन सक्नेछन् भन्ने व्यवस्था गरेको छ ।)

ख) कार्य सम्पादन संरचना :

समाज कल्याण परिषद्ले ऐनद्वारा प्रत्याभुत कार्यहरुको सञ्चालन सम्पादन तथा व्यवस्थापन गर्न ४ वटा विभागको गठन एवं कार्यविभाजन गरी कार्य गर्दै आएको छ ।

- ◆ सामान्य प्रशासन विभाग
- ◆ योजना तथा कार्यक्रम विभाग
- ◆ अनुगमन एवं मूल्याङ्कन विभाग
- ◆ आर्थिक प्रशासन विभाग

ग) परिषद् मातहत रहेका कोष तथा कार्यालयहरु :

- ◆ उपकार कोष
- ◆ राष्ट्रिय अपाङ्ग कोष
- ◆ राष्ट्रिय स्वास्थ्य कोष

- ◆ जेष्ठ नागरिक कोष
- ◆ सामाजिक उद्यमशिलता कोष
- ◆ भृकुटीमण्डप सञ्चालन कार्यालय

घ) परिषद्को कार्यविधि :

- ◆ परिषद्को बैठक कम्तीमा वर्षको दुई पटक बस्ने व्यवस्था छ ।
- ◆ परिषद्ले आफ्नो कार्यसञ्चालनका लागि परिषद्का अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, कोषाध्यक्ष, सदस्य-सचिव र सदस्य समेत बढीमा ७ जना सम्मको कार्यसञ्चालन समिति गठन गर्ने व्यवस्था छ ।
- ◆ आवश्यक परेमा परिषद्ले उपसमितिहरु समेत गठन गरी कार्यसञ्चालन गर्न सक्ने व्यवस्था छ ।

१.३ समाज कल्याण परिषद्को काम कर्तव्य र अधिकार :

समाज कल्याण ऐन २०४९ मा व्यवस्था भए वमोजिम परिषद्को निम्न काम कर्तव्य र अधिकार रहेको छ ।

- ◆ समाज कल्याण र विकास कार्यहरुलाई प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्ने ।
- ◆ सामाजिक संघ संस्थाहरुलाई सहयोग गर्ने, उनीहरुका बीच समन्वय गर्ने र तिनीहरुको कामको अनुगमन, सुपरिवेक्षण र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने ।
- ◆ सामाजिक संघ संस्थाहरुको स्थापना, विकास, विस्तार र सुदृढीकरणका लागि आवश्यक सहयोग गर्ने, गराउने ।
- ◆ नेपाल सरकार र सामाजिक संघ संस्थाहरु बीच समन्वयकर्ताको रुपमा कार्य गर्ने, गराउने ।
- ◆ समाज कल्याण कार्य तथा समाज सेवा सम्बन्धी नीति निर्माण तथा कार्यक्रम तर्जुमा सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई आवश्यक परामर्श दिने ।
- ◆ समाज कल्याण कार्यका लागि कोषहरुको स्थापना र सञ्चालन गर्ने, गराउने ।
- ◆ समाज सेवामा संलग्न परिषदसँग आवद्ध संघ संस्थाहरुका लागि सूचना तथा अभिलेख केन्द्रका रुपमा कार्य गर्ने, गराउने ।

- ◆ समाज कल्याण कार्यसँग सम्बन्धित विषयमा तालिम दिने, अध्ययन, अनुसन्धान गर्ने, गराउने
- ◆ परिषदसँग आवद्ध सामाजिक संघ संस्थाहरुको भौतिक सम्परीक्षण गर्ने, गराउने ।
- ◆ स्वदेशी, विदेशी वा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्था, विदेशी राष्ट्रसँग आवश्यक सम्झौता वा करार गर्ने, गराउने ।
- ◆ राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रबाट सहयोग जुटाउनुका साथै प्राप्त सहयोग रकमको सुव्यवस्थित रुपमा परिचालन गर्ने ।
- ◆ समाज कल्याण ऐनको उद्देश्य अनुरूप अन्य कार्यहरु गर्ने ।

१.४ कार्यक्षेत्र र कार्यहरु :

क) अनुमति र सम्झौता :

समाज कल्याण ऐन, २०४९ को दफा १२ र १६ मा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरुको सम्बन्धमा देहाय बमोजिमको व्यवस्था गरेको छ ।

- ◆ नेपाल राज्यभित्र काम गर्न चाहने विदेशी गैरसरकारी संघ संस्थाहरुले काम गर्नुअघि काम गर्ने अनुमति लिनका लागि परिषदमा निवेदन दिनुपर्ने ।
- ◆ परिषदले बढीमा तीन महिना भित्र निर्णय गरी अनुमति दिन सक्ने व्यवस्था छ ।
- ◆ अनुमति प्राप्त गरेका विदेशी गैर सरकारी संस्थाले नेपालभित्र काम गर्नुअघि परिषदसँग सम्झौता गर्नुपर्ने व्यवस्था छ ।
- ◆ कुनै पनि सामाजिक संघ संस्थाले नेपाल सरकार वा विदेश सरकार, अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्था वा नियोग वा व्यक्तिबाट प्राप्त हुने कुनै पनि सहयोग प्राप्त गर्दा परिषदको स्वीकृति लिनुपर्ने छ ।

ख) अनुगमन, सुपरीवेक्षण र मूल्याङ्कन :

समाज कल्याण ऐन, २०४९ को दफा ९ (क) बमोजिम देहाएको व्यवस्था रहेको छ ।

- ◆ समाज कल्याण कार्यलाई प्रभावकारीरूपमा सञ्चालन गर्ने, सामाजिक संघसंस्थाको कामको अनुगमन, सुपरीवेक्षण र मूल्याङ्कन गर्ने गराउने

ग) आर्थिक सहयोगको स्वीकृति :

समाज कल्याण ऐन २०४९ को दफा १६ मा देहाए बमोजिमको व्यवस्था रहेको छ ।

- ◆ कुनै पनि गैर सरकारी सामाजिक संघ संस्थाले नेपाल सरकार वा विदेशी सरकार, अन्तर्राष्ट्रिय सामाजिक संघ संस्था वा नियोग वा व्यक्तिबाट बस्तुगत, प्राविधिक, आर्थिक वा अन्य कुनै किसिमको सहयोग प्राप्त गर्न चाहेको कार्य वा परियोजनाको प्रस्ताव र अन्य विवरण सहित तोकिए बमोजिम परिषद्समक्ष निवेदन दिनुपर्नेछ ।

घ) परिषद्मा आवद्धता :

समाज कल्याण ऐन, २०४९ को दफा १३ मा देहाए बमोजिमको व्यवस्था रहेको छ ।

- ◆ परिषद्सँग आवद्ध हुन चाहने सामाजिक संघ संस्थाहरूले तोकिए बमोजिमको ढाँचामा परिषद्समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- ◆ निवेदन दिने सामाजिक संघ संस्थाहरूले निवेदनसाथ आफ्नो विधान, कार्य समितिको सदस्यहरूको नाम, पेशा, ठेगाना र संस्था दर्ता भएको कार्यालय र मिति समेत स्पष्ट खोल्नु पर्नेछ ।
- ◆ निवेदन प्राप्त भएपछि त्यस्तो निवेदन उपर आवश्यक जाँचबुझ गरी सम्बन्धित सामाजिक संघ संस्थालाई परिषद्सँग आवद्ध गर्न उपयुक्त देखेमा परिषद्ले तोकिएबमोजिम दस्तुर लिई तोकिए बमोजिमको ढाँचामा प्रमाणपत्र दिनेछ ।
- ◆ परिषद्सँग आवद्ध सामाजिक संघ संस्थाले तोकिएबमोजिम आफूलाई परिषद्बाट अलग गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद दुई

आ.व २०७९/०८० मा सम्पादन भएका मुख्य उपलब्धिहरू :

क) सामान्य प्रसासन विभाग अन्तरगत सम्पादित कार्यहरू :

असोज ६ गते ४३ औं सामाजिक सेवा दिवसको आयोजना : सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूको प्रमुख आतिथ्यतामा विभिन्न सामाजिक संघसंस्था तथा समाजसेवीहरूको उपस्थितिमा ४३ औं सामाजिक सेवा दिवस सम्बन्धी विविध कार्यक्रमहरू गरी भव्यताका सम्पन्न भयो । कार्यक्रममा प्रमुख अतिथि सम्मानिय प्रधानमन्त्रीज्यूबाट सम्बोधन, माननीय मन्त्री एवम् परिषदका अध्यक्ष र महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालयका सचिवज्यूबाट सम्बोधन, परिषदका उपाध्यक्षज्यूबाट स्वागत, कोषाध्यक्षज्यू धन्यवाद ज्ञापन र सदस्य सचिवज्यूबाट परिषदको वार्षिक गतिविधि प्रस्तुत, सामाजिक संघसंस्थाहरूको विकास प्रदर्शनी, वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन अंक प्रकाशन, २५ वर्षे सेवा अवधि पूरा गरेका कर्मचारीहरूलाई दीर्घ सेवा सम्मान र प्रभातफेरी कार्यक्रम आयोजना गरिएको थियो । उक्त अवसरमा परिषद मातहत कोष कार्यालयहरूबाट रक्तदान, ज्येष्ठ नागरिक सहायता, अपांग सहायक सामग्री सहायता लगायतका कार्य भएको थियो । उक्त कार्यक्रममा करिब १५ सय भन्दा बढीको उपस्थिति रहेको थियो । दिवसको कार्य सम्पादन गर्न विभिन्न ६ वटा उपसमितिहरू गठन गरी जिम्मेवारी तोकिएको थियो ।

परिषद्मा विभिन्न सरकारी निकायबाट अनुसन्धानका लागि माग भएका सूचना, कागजात, विवरण उपलब्ध गराइएको । साथै सूचानकाको हक अर्न्तगत नेपाली नागरिक, विभिन्न संघ सस्था र पत्रकारबाट माग हुने सूचना तथा जनकारी उपलब्ध गराइएको छ ।

लोक सेवा आयोगको विज्ञापनमा अपाङ्गता समावेशी कोटामा आवेदन पेस गर्नका लागि कागजात

अध्ययन गरेर विभिन्न ८ जना निवेदकहरूलाई सिफारिस गरिएको छ ।

ख) योजना तथा कार्यक्रम विभाग :

◆ अ.गै.स.स तर्फ वार्षिक प्रगति विवरण :

१) अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थासँग भएको साधारण तथा परियोजना सम्झौता सम्बन्धि विवरण ।

१.२ साधारण सम्झौता (General Agreement) :

क्र.सं.	कार्यको विवरण	लक्ष्य	प्रगति	प्रगति प्रतिशत	कैफियत
१	नयाँ साधारण सम्झौता	५ वटा	४ वटा	८०%	
२	साधारण सम्झौता नविकरण	१५ वटा	२० वटा	१३३%	

१.३ परियोजना सम्झौता (Project Agreement) :

क्र.सं.	कार्यको विवरण	लक्ष्य	प्रगति	प्रगति प्रतिशत	कैफियत
१	परियोजना सम्झौता सम्पन्न भएको	५० वटा	५४ वटा (कुल सम्झौता रकम रु.३० अर्ब ४८ करोड ९९ लाख ३५ हजार ७ सय ८५ रूपैया)	१०८%	

१.४ परियोजना सम्झौता संशोधन (Project Amendment) :

क्र.सं.	कार्यको विवरण	लक्ष्य	प्रगति	प्रगति प्रतिशत	कैफियत
१	परियोजना सम्झौता संशोधन भएको	१५ वटा	११ वटा	७३%	परियोजना सम्झौता संशोधनलाई दुरुत्साहन गर्ने गरिएको ।

१.५ साधारण सम्झौता भंग (Termination) :

क्र.सं.	कार्यको विवरण	लक्ष्य	प्रगति	प्रगति प्रतिशत	कैफियत
१	साधारण सम्झौता भंग	१५ वटा संस्था	१ वटा	६%	अन्य २० वटा बाँकी फाईलहरु पनि टुंगिने प्रक्रियामा रहेकोले प्रगति कम देखिएको ।

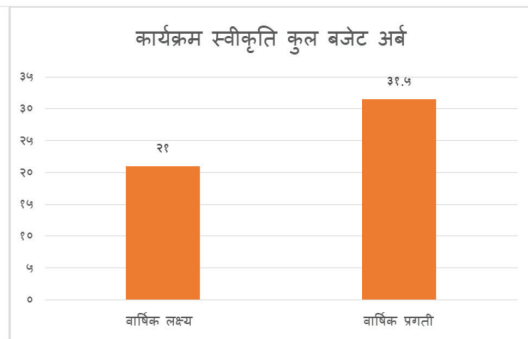
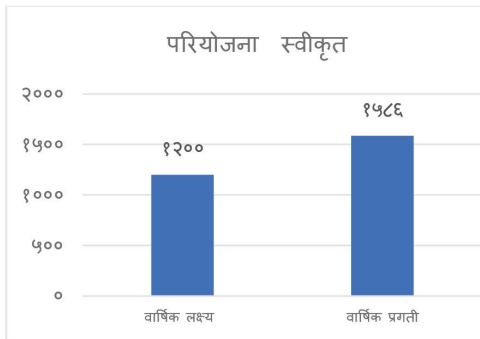
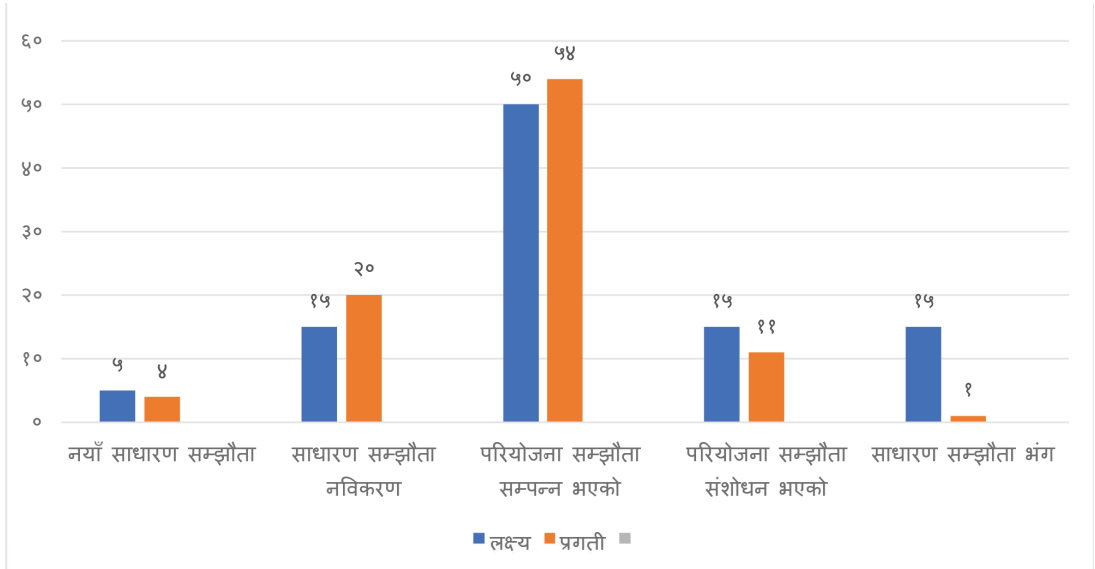
१.६ आयात इजाजत/ भन्सार महशुल छुट सिफारीस :

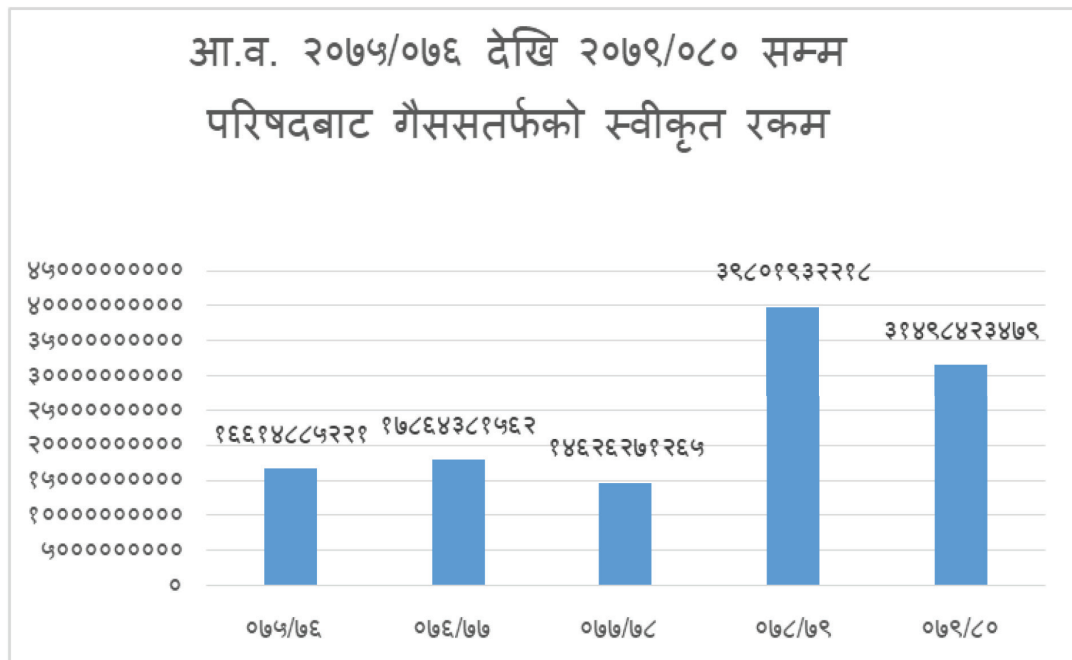
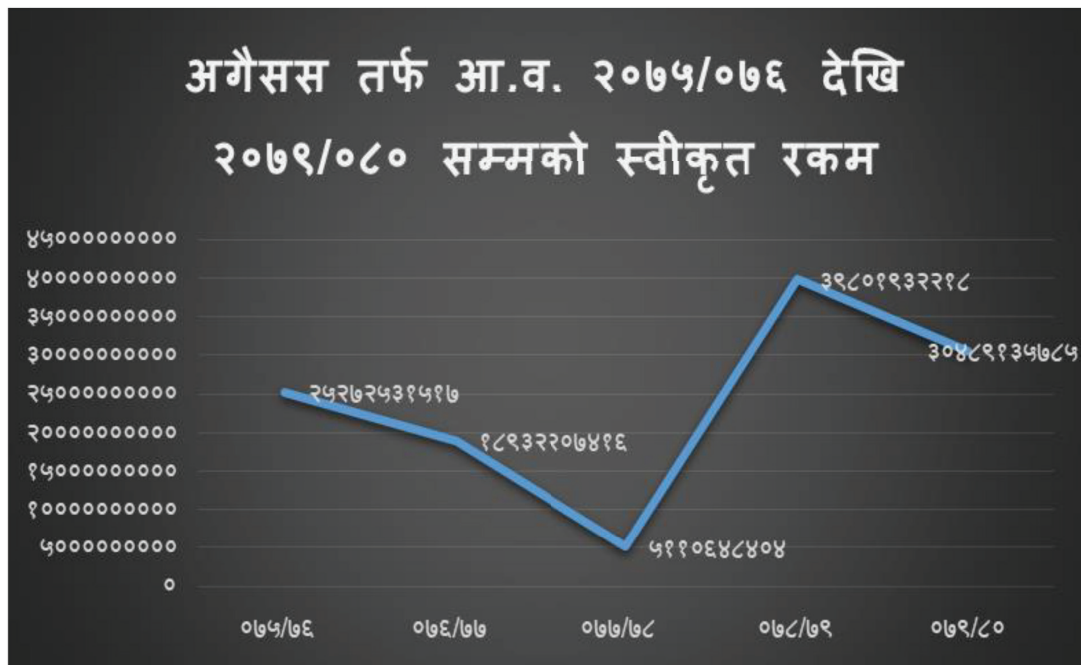
क्र.सं.	अ गै.स.स/गै.स.स संख्या	रकम (डलरमा)	कैफियत
१.	१७	२६५९२४०।००	

१.७ कार्य सहमति, श्रम स्वीकृति एवं गैरपर्यटकीय प्रवेशाज्ञा सिफारिस :

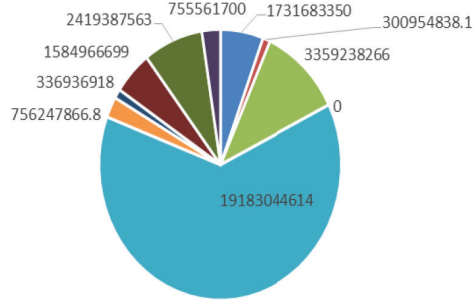
क्र.सं.	अ गै.स.स/गै.स.स संख्या	जम्मा विज्ञ तथा परिवार संख्या	कैफियत
१.	४७	८६	

अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थासँग भएको साधारण तथा परियोजना सम्झौता सम्बन्धि विवरण

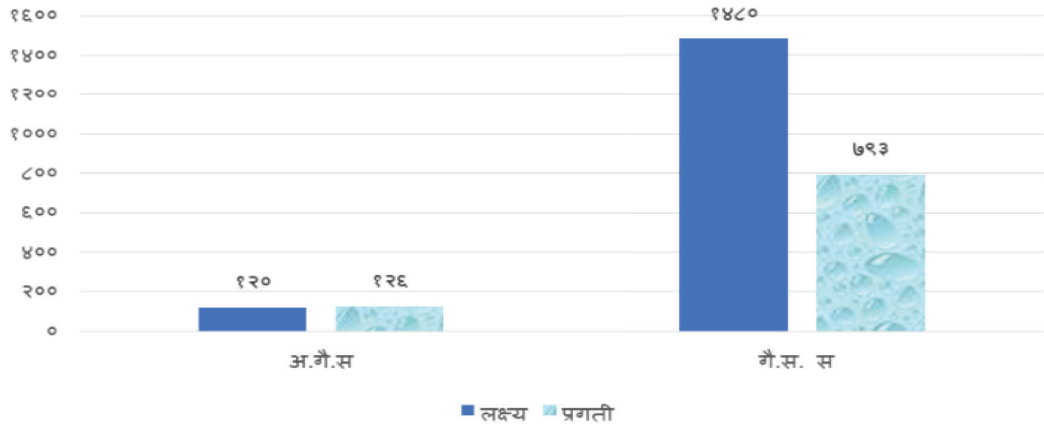

अगैससको वीषयगत वर्गीकरण आ.व. २०७९/०८० जम्मा रु ३०.४२ अरव

- Agriculture & Environment
- Children and Community Development
- Education
- Human Rights
- Health, Wash, Sanitation, Covid-19
- Disaster Risk and Reduction (DRR)
- Forests, Wildlife and Environment
- Livelihood
- Women & Trafficking
- Other (Energy, Election, Good Governance, Labour Migration)

गै.स.स. तथा अ.गै.स संस्थाद्वारा सञ्चालित परियोजना अनुगमन तथा मूल्यांकन विवरण

२) गै.स.स.को परियोजना स्वीकृती/अनुमोदन सम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	क्रियाकलाप	वार्षिक लक्ष्य	वार्षिक प्रगति	प्रगति प्रतिशत		कैफियत
				भौतिक	वित्तीय	
१	कार्यक्रम स्वीकृति तर्फ	करिब ९०० वटा संस्थाद्वारा सञ्चालनहुने १२०० वटा परियोजना/ कार्यक्रमको आन्तरिक र वैदेशिक सहयोग गरी जम्मा रु २१ अर्ब अनुमानित बजेट रकम स्वीकृत गर्ने ।	आ.व. को अन्त्य सम्ममा १०२२ संस्थाको १५८६ वटा कार्यक्रम/परियोजनाको रु ३१,४९,८४,२३,४७९.९५ (एकतीस अर्ब उन्पचास करोड चौरासी लाख, तेइस हजार चार सय उनन्सत्तरी रुपैया) बराबरको परियोजना स्वीकृत भएको ।	११३.५५ % परियो जनागत)	१४९.९९ % बजेटगत)	
२	वैदेशिक अनुदान रकम खर्च अनुमोदन प्रकृत्यामा राख्ने		१८९ वटा संस्थाको १९० वटा कार्यक्रम रु.४,६३,१९,५७,९८७.७१ (चार अर्ब त्रिसट्ठी करोड उन्नाइस लाख सन्ताउन्न हजार नौ सय सतासी) रकम अनुमोदनको प्रकृत्यामा राखीएको र संस्थालाई सचेत गराई नविकरणको सिफारिस गरीएको ।			पूर्व स्वीकृती नलिई कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने कार्यलाई क्रमशः निरुत्साहित गरिएको

ग) अनुगमन एवं मूल्याङ्कन विभाग :

१) अ.गै.स.स द्वारा सञ्चालित परियोजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विवरण :

मूल्याङ्कन शाखा

क्र.सं.	क्रियाकलाप	वार्षिक लक्ष्य (वटा)	वार्षिक प्रगति	वार्षिक प्रगति %	कैफियत
१	अ.गै.स.स. मूल्याङ्कनको लागि टोलि गठन गर्ने	१२०	१२६	१०५%	

२) गै.स.स. संस्थाद्वारा सञ्चालित परियोजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विवरण :

अनुगमन शाखा :

क्र.सं.	विवरण	वार्षिक लक्ष्य	वार्षिक प्रगति (परियोजना)	कैफियत
१	गै.स.स. मूल्याङ्कन	१०००	५०३	३८८ मूल्याङ्कन टोली मार्फत
२	गै.स.स. टेवल मूल्याङ्कन	४००	२३४	
३	बालगृह निरीक्षण	४०	४३	
४	गै.स.स कार्यक्रम अनुगमन	४०	१३	

अन्य कार्यहरु :

- ◆ स्वीकृत परियोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य अनुगमन, सुपरीवेक्षण एवं मुल्यांकन निर्देशिका २०७१ को (पाँचौ संशोधन २०७८ सहित) बमोजिम हुने गरेको छ ।
- ◆ मूल्याङ्कन कार्य परियोजनागत रुपमा हुने गरेको छ ।
- ◆ विषय विज्ञ र अर्थिक विज्ञहरु परिषद्को सुचिबाट छनौट गर्ने गरिएको छ ।
- ◆ प्राप्त मूल्याङ्कन प्रतिवेदनहरुको सुझाव कार्यन्वयनको लागि कार्ययोजना माग गरी सो विषयलाई आगामी परियोजनामा समावेश गर्ने व्यवस्था गरिएको ।

- ♦ प्राप्त प्रतिवेदन सम्बन्धीत संस्था, दातृ निकाय एवं सरोकारवाला निकायहरुमा नियमित पठाउने गरिएका छ।

घ) परिषद्को आय व्यय विवरण

कार्यको विवरण	वार्षिक लक्ष्य	यथार्थ प्रगति	प्रगति प्रतिशत
आय	२८५,७००,०००	२४०,४९८,०००	८४ प्रतिशत
व्यय	२८५,७००,०००	१५४,०५३,०००	५४ प्रतिशत
बेरुजु फर्छ्यौट			
नेपाल सरकारबाट अनुदान	०	०	०

ङ) भृकुटीमण्डप सञ्चालन कार्यालय :

यस कार्यालयको प्रशासनिक तथा दैनिक नियमित कार्यहरु गर्नका साथै कार्यालयमा प्राप्त हुने भाडा रकमहरु दैनिक रुपमा बैंक दाखिला गर्ने, लेजर पोष्टिङ्ग गर्ने, बगैँचाको प्रवेश टिकट विक्री गर्ने, प्रदर्शनी हल र चौर भाडामा दिने, दैनिक सरसफाई लगायतका कार्यहरु नियमित रुपमा सञ्चालन गर्ने जस्ता मुख्य कार्यहरु भृकुटीमण्डप सञ्चालन कार्यालयको रहेको छ।

- ♦ भृकुटीमण्डप सञ्चालन कार्यालयबाट आ.व. ०७९/०८० मा चिठीपत्र, निवेदन दर्ता ५८९६ वटा र चलानी २०२३ वटा भएको।
- ♦ आ.व. २०७९/०८० मा प्रदर्शनी स्थल बुकिङ्ग भएको विवरण :

प्रदर्शनी हल बुकिङ्ग	ठुलो चौर बुकिङ्ग	बगैँचा बुकिङ्ग	मूल गेट छेउको चौर बुकिङ्ग	हल पछाडिको चौर बुकिङ्ग	रिपोर्टस क्लब सँगैको चौर बुकिङ्ग
११४ दिन	१५२ दिन	१५ दिन	२८६ दिन	२९ दिन	७ दिन

- ♦ आर्थिक प्रगति :

आ.व. २०७९/०८० मा अनुमानित आय रु. १८ करोड ४२ लाख गरिएकामा करिव **रु. १६ करोड ५८ लाख** रकम आम्दानी भएको। जसमध्ये **रु. २,६५,८१,७४२।-** मेला क्षेत्र (काठमाडौं फनपार्क) को मिति २०७६ असार देखिको भाडा (स्थान भाडा र विद्युत महसुल समेत) समावेश गरिएको।

समन्वय शाखा अन्तरगत :

संस्था दर्ता तथा नविकरण सम्बन्धी विवरण :

क्र.सं.	शिर्षक	वार्षिक लक्ष्य	वार्षिक प्रगति
१	संघ संस्था नयाँ आवद्धता	पेश भएको तथा औचित्यताको आधारमा	१५६१
२	संघ संस्था नविकरण	पेश भएको तथा औचित्यताको आधारमा	२२६८
३	आवद्धता प्रमाणपत्र प्रतिलिपी प्रदान	पेश भएको तथा औचित्यताको आधारमा	११६
४	जम्मा संघ संस्था आवद्धता	आ.व २०७९-०८० सम्मको	५५५७६

परिच्छेद तीन

समस्या, चुनौतीहरू तथा समाधान र भावी रणनीति

क) समस्या/चुनौतीहरू

सामाजिक क्षेत्रका गतिविधिहरूलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाई यस क्षेत्रमा संलग्न संघ संस्थाहरूलाई जिम्मेवार जवाफदेही, उत्तरदायी र पारदर्शी बनाउने सन्दर्भमा देहाय बमोजिमका समस्या र चुनौतिहरू देखापरेका छन् ।

- ◆ एकिकृत सामाजिक विकास ऐनको तर्जुमा,
- ◆ भवन निर्माणको लागि आर्थिक स्रोतको सुनिश्चितता,
- ◆ संगठनात्मक ढाँचाको पुनर्संरचना,
- ◆ कोषहरूको व्यवस्थापन र आत्मनिर्भरता,
- ◆ भृकुटीमण्डपको बक्यौता असुली,
- ◆ पदपूर्ति
- ◆ जग्गा जमिनको उपयोग र व्यवस्थापन,
- ◆ अस्थायी कर्मचारीहरूको व्यवस्थापन
- ◆ भृकुटीमण्डप क्षेत्रको व्यवस्थापन
- ◆ एकद्वार नीतिको कार्यान्वयन
- ◆ पुराना मालसामानहरूको लिलाम बिक्री र व्यवस्थापन
- ◆ परिषद् सञ्चालनको लागी आर्थिक श्रोत

ख) समाधानका उपायहरू

- ◆ समाज कल्याण ऐनलाई छाता ऐनको रूपमा समयानुकूल संशोधन
- ◆ एकद्वार नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन

- ◆ परिषदको लागि स्थायी आय श्रोतको व्यवस्थापन
- ◆ अल्पकालिन र दीर्घकालिन कार्ययोजना
- ◆ पारदर्शि कार्यनीति तथा रणनीति
- ◆ संघसंस्थालाई दण्ड सजाय गर्ने स्पष्ट कानूनी व्यवस्था
- ◆ परियोजनाका क्षेत्रगत र भौगोलिक प्राथमिकता

ग) भावी रणनीतिहरू

- ◆ विद्यमान समाज कल्याण ऐनलाई समयसामयिक बनाउने ।
- ◆ जनशक्ति व्यवस्थापन र परियोजनालाई **परिणाममुखी** बनाउन अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रक्रियामा सरलता ल्याउने कार्यलाई प्राथमिकता दिई अगाडी बढाउने ।
- ◆ जवाफदेहीता र पारदर्शीता जस्ता पक्षलाई रुपान्तरणका मुख्य आधार बनाई आर्थिक तथा प्रशासनिक पक्षलाई सवलीकरण गरि **प्रविधि मैत्री** बनाउने ।
- ◆ परिषदले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरु र प्रवाहगर्ने **सेवाहरुको आयाममा व्यापकता बनाउने ।**
- ◆ कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउन **नियामक निकायको** रुपमा कार्य गर्ने ।
- ◆ **मानवीय सहायता एवं सामाजिक परिचालनका** कार्यक्रम सञ्चालन गरि सरकारको सामाजिक क्षेत्रका घोषित कार्यक्रमलाई आफ्नो क्षेत्रबाट योगदान दिने ।
- ◆ कार्यक्रमहरुलाई प्रभावकारी बनाउन **क्षेत्रगत र भौगोलिक प्राथमिकता** निर्धारण गर्ने

परिच्छेद चार : लेख रचनाहरू

नेपालको कृषि विकासका प्रमुख समस्या र कृषि उत्पादकत्व वृद्धिका उपाय

डा. विष्णु विलास अधिकारी

सह प्राध्यापक, रामपुर क्याम्पस, चितवन

परिचय (Introduction):

कृषिलाई परिभाषित गर्दा एउटा जैविक विज्ञान जसमा प्राकृतिक श्रोतहरूको उपयोगबाट उन्नत खेतीपाती र पशुपालन गर्ने नयाँ तरिकाको बारेमा अध्ययन गरिन्छ। यसमा बाली नाली लगाउने, बालीको स्याहार सुसार गर्ने, कटानी गर्ने, भाँटने, भण्डारण गर्ने आदि कुराहरूको बारेमा अध्ययन गरिन्छ। कृषिको मुल उद्देश्य खाना, दाना, नाना आदिको दिगो व्यवस्थापन गर्ने भन्ने बुझिन्छ।

नेपालमा कृषिलाई देशको मेरुदण्डको रूपमा मानिएको छ। नेपालको अर्थतन्त्रमा कृषि क्षेत्रको योगदान भण्डै एक तिहाई रहेको छ भने कृषिमा आश्रित जनसंख्या करिब ६० प्रतिशत रहेको छ। कृषि क्षेत्रले स्थानिय खेतवारी देखि साना तथा ठुला उद्योगहरूमा ठुलो संख्यामा मानिसहरूलाई रोजगारीको श्रृजना गरेको छ। नेपालमा अधिकांस कृषकहरूले निर्वाहमुखी खेती प्रणाली अपनाएको पाइन्छ भने विगत ८-१० वर्ष अघिदेखि केहि सिमित परिवारहरूले व्यवसायिक खेती प्रणाली पनि अवलम्बन गर्न थालेको पाइन्छ। खासगरि वैदेशिक रोजगारीबाट फर्कने यूवाहरूले आफ्नो घरमा फर्केपछि तरकारी खेती, फलफूल, फूलखेती, च्याउखेती, मौरीपालन, गाईपालन, वाखपालन, कुखुरापालन, माछापालन आदि व्यवसायलाई ब्यावसायिक तवरबाट गर्न थालेको पाइन्छ। नेपाली कृषकहरूको प्रति परिवार सालाखाला जमिन ०.५ हेक्टर रहेको छ र उनिहरूले आफूलाई चाहिने दैनिक खर्चको आयश्रोत र जिविकोपार्जनको मुल आधार यहि सिमीत जमिनलाई बनाएका हुन्छन्। भण्डै दुई तिहाई जनसंख्याले आफूलाई चाहिने खाध्यान्न, तरकारी, दलहनबाली, तेलबाली, फलफूल, माछा, मासु, अण्डा, आदिको उत्पादनका साथै खाद्य सुरक्षाको मुल आधार कृषिलाई नै बनाएका छन।

भौगोलिक विविधताको हिसावले नेपाललाई तराई तथा भित्री मदेश, मध्य पहाड र उच्च पहाड गरि तीन भागमा विभाजन गरिएको छ। तराई र भित्री मधेशलाई अन्नको भण्डार भनिन्छ भने मध्य

पहाड र उच्च पहाडलाई फलफूल, तरकारी र पशुपालन उत्पादन गर्न सकिने महत्वपूर्ण स्थानको रूपमा चिनिन्छ। जमिनको उचाई र फरक किसिमको धरातल भएका कारण तराई, मध्यपहाड र उच्चपहाडमा लगाइने बाली, बाली लगाउने समय, बालीचक्र, बालीनालीका जातहरु फरक फरक हुन्छन्। नेपालमा पनि विश्वमा आएको मौषमी परिवर्तनले तराई देखि उच्च पहाड सम्मको खेती प्रणालीमा प्रत्यक्ष प्रभाव परेको पाइन्छ।

नेपालको कृषि विकासमा देखापरेका प्रमुख समस्याहरु :

१. खण्डीकृत जमिन (Fragmented Land Holdings)

नेपालका अधिकांस कृषकहरुका जमिन खण्डीकृत चक्काबन्दीमा विभाजित भएका छन। हरेक चक्काबन्दीमा कृषकहरुले स्वच्छाले बालीनाली लगाउने गर्छन, जसका कारण जमिनलाई ठुला चक्काबन्दीमा छुट्याई ब्यवसायिक खेती प्रणाली अपनाउन सकिएको छैन। ठुलो चक्काबन्दीमा ब्यावसायिक खेती गर्न सकेकोखण्डमा मलजल, किटनासक विषादी, उन्नत खेती प्रविधी र मेसिनको प्रयोग गरि हरेक बालीको उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउने सकिने थियो। साना साना चक्काबन्दीमा आफ्नो परिवारको लालनपालनको उद्देश्यले मात्र गरिने खेतीलाई जिवीकोपार्जन खेती वा Subsistence farming भनिन्छ।

२. सिंचाईको समस्या (Irrigation Problem):

सन् २०२१ को आँकडा अनुसार हाल नेपालमा १३६९ हजार हेक्टर जमिनमा सिंचाई हुन्छ, जसमा सन् १९७२ मा कुल ११७ हजार हेक्टर क्षेत्रफलमा मात्र सिंचाई हुन्थ्यो। नेपालको खेतयोग्य जमिनको सालाखाला ४० प्रतिशत मात्र क्षेत्रफलमा सिंचाई हुन्छ भने बाँकि ६० प्रतिशत जग्गामा आकासे पानीको भरमा खेती गरिन्छ। अनुसन्धानका अनुसार असिंचित एक हेक्टरमा भएको उत्पादन सिंचित आधा हेक्टरको उत्पादन सँग वरावर हुन्छ। उत्तरबाट दक्षिण हुदै गग्ने हिमनदीहरुबाट सिंचाईको राम्रो प्रबन्ध गर्न सकेको खण्डमा वर्षेनी विदेशबाट ५० अरब भन्दा बढिको खाद्यान्न आयात गर्नुको सट्टा वि.सं. २०३५ साल भन्दा अघि अवस्थामा जस्तै नेपालले धानचामल कम्पनी वा साल्ट ट्रेनीङ्ग कम्पनी मार्फत खाद्यान्न निर्यात गर्न सक्ने थियो।

३. उत्पादकत्वमा कमि (Low Productivity)

नेपालमा उत्पादन गरिने कुनैपनि अन्नबाली, दालबाली, तेलबाली, तरकारी, फलफूल, पशुपालन आदिमा उन्नत देशको सो बालीको उत्पादकत्वसँग तुलना गर्दा अत्यन्त कम छ। विकसीत देशमा धानबालीको उत्पादकत्व सालाखाला ८-१० टन प्रति हेक्टर सहजै लिएका छन भने नेपालमा हालसम्म पनि ४ टन प्रति हेक्टर कटन सकेको छैन। यसरी कम उत्पादन हुने कारणहरुमा उन्नत जातका बीउ विजनहरुको कम प्रयोग, उन्नत खेती प्रविधीको प्रयोग नगर्नु, सन्तुलित मलखादको

प्रयोग नहुनु, माटोको उर्वराशक्तिमा ह्रास आउनु, कृषकहरूमा उन्नत खेती प्रविधि सम्बन्धी ज्ञानको कमी, गरिवी, कृषि व्यवसायमा यूवाहरूको कम आकर्षण आदि हुन ।

४. मौषमी परिवर्तनको प्रभाव (Effect of Climate Change)

विश्वमा आएको मौषमी परिवर्तनको प्रत्यक्ष प्रभावमा नेपालको कृषि व्यवसाय पनि परेको छ । समयमा पानी नपर्नु, लामो सुख्खा वा खडेरी, अतिवृष्टी, अनावृष्टी, वाढी पहिरो, डुवान, असिना, अत्यधिक गर्मी वा अत्यधिक चिसो, नयाँ नयाँ रोग तथा किराहरूको प्रस्फुटन र प्रकोप आदि कारणले कृषकहरू प्रताडित भएका छन् । मौषमी परिवर्तनका कारण बाली लगाउने समयमा परिवर्तन भएको छ । अत्यधिक गर्मीको कारण वर्षा याममा हिउँ पग्लेर हिमनदीहरू बढ्ने भई केहि ठुलो पानी पर्नासाथ पहाडमा खोलो पैदो आई तराईमा डुवानको समस्या निम्तिने गरेकोछ भने हिउँदमा बढि गर्मीको कारण हिमालमा हिउँ कम पर्नाले हिमनदीहरू सुक्ने भई सिंचाई तथा पिउने पानीको समेत समस्या हुने गरेको पाइन्छ ।

५. खुला सिमानाको प्रभाव (Effect of Open Boarder):

नेपाल र भारत विचको खुला सिमाना भएका कारण नेपालको कृषिक्षेत्र प्रत्यक्षरूपमा प्रभावित भएको छ । खुला सिमानाका कारण नयाँ नयाँ रोगहरू, किराहरू, भारपातका बीउहरू सिमानामा भएका प्लान्ट क्वारेन्टाइन कार्यालय छलेर भित्रिएका धेरै घटनाहरू छन् । नेपाली कृषकहरूले भन्दा भारतिय कृषकहरूले सरकारको तर्फबाट कृषि उत्पादनका सामाग्रीहरू जस्तै: मलखाद, सिंचाई, कृषि औजार तथा मेसीन, उन्नत बीउ, दाना, विषादी, पशुवस्तुको औषधी, भ्याक्सीन आदिमा बढि अनुदान प्राप्त गर्ने हुँदा भारतिय कृषि उपजको उत्पादन लागत कम हुने भएकोले बजार मुल्य पनि कम हुनजान्छ । खुला सिमानाका कारण वैध वा अवैध बाटोबाट भारतिय कृषि उपज नेपाली बजार मा सहजै आउने र नेपाली उत्पादन सँग प्रतिस्पर्धा गर्ने हुँदा नेपालको महंगो लगानीबाट उत्पादित कृषि उपजले सहजै प्रतिस्पर्धा गर्न नसक्ने हुँन्छ । जसको कारण नेपाली कृषि उपजको बेचबिखनमा समस्या आउने, बिक्री नहुने भएकोले नेपाली कृषकहरू पुनः सो बालीको उत्पादनमा उत्साहित नभएर जमिन बाँझै राखेका उदाहरणहरू पनि प्रसस्त भेटिन्छन ।

६. बाली कटानी पछिको नोक्सानी (Post Harvest Losses):

नेपाली कृषकहरूले उत्पादन गरेका बालीनालीहरूको बाली कटानी पछि गर्नुपर्ने कार्यहरू जस्तै: सुकाउने, भाँट्ने वा छोडाउने, सफा गर्ने, उपचार गर्ने, बोरामा प्याक गर्ने वा भण्डारण गर्ने र वजारिकरण आदि कार्य गर्दा ठुलो परिमाणमा अनाजको नोक्सानी हुने गरेको छ । धानबालीमा मात्र बाली काटेदेखि धान कुटानी गरेर ग्राहकले चामल बनाउने बेलासम्म कुल उत्पादनको २० देखि ३० प्रतिशत नोक्सानी हुने कुरा अध्ययनबाट पत्ता लागेको छ । यति ठुलो नोक्सानी कम गर्न बाली उत्पादन गरिने खेतवारी देखि उत्पादित अन्न बजारमा पुऱ्याउदा सम्म गरिने कार्यमा सुधार

ल्याउनुपर्ने देखिन्छ। उत्पादन बढाउने गरिने कृषि कर्म भन्दा उत्पादित उपजको नोक्सानी हुनबाट जोगाउनु बढि महत्वपूर्ण हुन्छ।

७. कृषि ऋणको उपलब्धतामा समस्या (Access of agricultural loan)

नेपाली कृषकहरुलाई उत्पादनकोलागि आवश्यक पर्ने कृषि ऋणको उपलब्धतामा ठुलो समस्या देखिएकोछ। कृषि विकास बैक वा अन्य विकास बैक र सहकारीबाट कम ब्याजदरमा र सहजरुपमा कृषि ऋण उपलब्ध हुन सकेमा कृषकहरुलाई धेरै सजिलो हुन सक्छ। कृषकको आर्थिक स्तर कमजोर हुनु र आवश्यक ऋण तथा सरकारी अनुदान कृषकहरुलाई सहजै उपलब्ध नहुँदा कृषि उत्पादनमा प्रत्यक्ष प्रभाव परेकोछ। सरकारी अनुदानको वितरण विनापक्षपात सही कृषकहरुलाई गर्न सकिएको छैन। कतिपय अवस्थामा टाठावाठा व्यक्तिहरुको पहुँचमा अनुदान पुगी सक्कली कृषकहरुले पाउन नसकेको अवस्था छ भने कतिपय अवस्थामा अनुदानमा भ्रष्टाचार हुने गरेका छन।

८. कामदारको उपलब्धतामा कमि (Lack of availability of labour)

नेपालका अधिकांश यूवायूवतीहरु रोजगारिको सिलसिलामा भारत, दक्षिणकोरीया, कतार, मलेसिया, कुवेत, वा पठनपाठनको लागि अष्ट्रेलीया, जापान, अमेरिका, क्यानडा, वा यूरोपीयन देशहरुमा गएका कारण कृषि व्यवसाय सञ्चालन गर्न आवश्यक कामदारहरुको कमी भई कयौ पाखो तथा खेतहरु बाँझो रहेको अवस्था छ। गाउँघरमा वस्ने बुढाबुढी र केटाकेटीले आफ्नो जग्गामा खेती गर्न नसकि जग्गा बाँझो रहने गरेको देखिन्छ।

कृषि उत्पादन बढाउन अवलम्बन गर्न सकिने प्रमुख उपायहरु :

१. भुमी एकिकरण र सहकारी खेती (Land Consolidation and Cooperative Farming):

खण्डिकृत जमिनमा व्यवसायिक खेती गर्न नसकिएको अवस्था र अधिकांश कृषकहरुले आफ्नो परिवारको जिविकोपार्जनकोलागि मात्र खेती गर्ने गरेको हुनाले सरकारी तवरबाट भुमी एकिकरण गरि सामुदायिक खेती वा सहकारी खेतीमा जोड दिनुपर्ने देखिन्छ। साना र मझौला कृषकहरुको जमिन ठुला कृषकहरुले खरिद गर्ने र सो जमिनलाई मिसाएर ठुला प्लट बनाई सो प्लटमा मेसिनको प्रयोग गरि व्यवसायिक खेती गर्नुपर्ने देखिन्छ। यसरी ठुला किसानले जमिन खरिद गर्न आवश्यक रकम ऋण स्वरुप सस्तो ब्याजमा किस्तावन्दीमा तिर्ने गरि सरकारले उपलब्ध गराउनुपर्छ। साना र मझौला कृषकहरुलाई जमिन विहिन बनाई सरकारले ठुला ठुला घर बनाई सो मा वस्ने व्यवस्था गर्ने र सो व्यक्तिहरुलाई व्यवसायिक खेती गर्न कामदारको रुपमा लगाउने वा उद्योगमा काम दिने। यसरी साना तथा मझौला कृषकहरु हटाई व्यवसायिक खेती गर्ने ठुला कृषकको संख्या अमेरिका, वेलायत, जापान, कोरीयाको जस्तै ४-५ प्रतिशत हुनसक्छ। उक्त थोरै संख्यामा हुने

ठुला कृषकहरुलाई प्रति एकाई उत्पादन बढाउने कृषकहरुलाई प्रोत्सहन स्वरूप ब्याज घटाईदिने वा मिनाहा गर्ने व्यवस्था गर्न सकिन्छ। यसरी ठुला ठुला प्लट बनाई खेती गर्दा आधुनिक मेसिनहरुको प्रयोग गर्ने, जसबाट कम कामदार भएपनि सजिलै ठुलो क्षेत्रफलमा खेती गर्न सकिन्छ। साना तथा मझौला किसानलाई समेटेर ठुला घरमा बसाएर रोजगारीको लागि फार्म देखि उद्योग सम्म मौका दिन सकिन्छ। यो व्यवस्थापनको उदाहरण दक्षिण कोरियाको कृषिको विकास र सो देशको विकासलाई लिन सकिन्छ।

२. भरपर्दो सिंचाईको व्यवस्था (Management of Assured Irrigation):

सरकारले राष्ट्रिय गौरवका ठुला सिंचाईका योजनाहरु कार्यन्वयन गर्नुपर्छ। पहाड तथा तराईमा सिंचीत जमिनको क्षेत्रफल बढाउनुपर्छ। साथै मध्य पहाड तथा उच्च पहाडमा साना सिंचाईलाई प्रथमिकता दिनुपर्छ। साथसाथै बिजुलीबाट वा सौर्य शक्तीबाट पानी तान्ने योजनाहरु सञ्चालन गर्ने र त्यस्ता योजनालाई सरकारले अनुदानको व्यवस्था गर्नुपर्छ। अब नेपालमा उत्पादित बिजुली बढि भएर विदेशमा निर्यात गर्नुपर्ने बेला आएको छ। यस्तो परिस्थितिमा सिंचाईको लागि अनुदानमा बिजुली उपलब्ध गराउनु जरुरी हुन्छ। सरकारी तथा गैर सरकारी निकायबाट यो क्षेत्रमा लगानी बढाउनुपर्ने देखिन्छ। सिंचाईको सहि उपयोगले उत्पादन बढाउन सकिन्छ।

३. गह्रा सुधार र मेसिनको प्रयोग (Terracing and use of Machines):

स्थानिय, प्रदेश तथा संघिय सरकारले गह्रा सुधारमा लगानी गर्ने वातावरण मिलाउनु पर्छ। गह्रा सुधार हुन सकेको खण्डमा व्यवसायिक खेतीको अपेक्षा गर्न सकिन्छ। घटदो युवाजनशक्तिको विकल्पमा विभिन्न किसिमका मेसिनको प्रयोग गर्न सकिन्छ। बीउ छर्ने, गोडने, काटने, सुकाउने, भाँटने, बोरामा प्याक गर्ने, बीउ उपचार गर्ने, बजार लाने आदि काम मेसिनबाट गर्न सकिन्छ। मेसिनको प्रयोग गर्नाले बाँझो छोडिएका जमिनमा पनि खेती गर्न सकिन्छ। गह्रा सुधार र मेसिनको प्रयोग गर्न सकिने परिस्थिती बनेमा सहकारी खेतीको अवधारणा पनि ल्याउन सकिन्छ। अन्य विकसित देशमा जसरी मेसिनको प्रयोगबाट कृषि व्यवसाय दिगो रुपमा सञ्चालन भएको छ, त्यसैगरि नेपालमा पनि कृषि व्यवसाय सञ्चालन गर्न सकिन्छ। हाल बजारमा थरिथरिका मेसिनहरु उपलब्ध छन्। गह्रा सुधार गरि ति मेसिनको प्रयोगमा स्थानिय सरकारले जोड दिनुपर्ने देखिन्छ।

४. कृषि ऋणमा सरलता (Easiness on Agricultural Loan):

कृषकहरुकोलागि सरल ब्याजमा कृषि ऋणको व्यवस्था गरिनुपर्छ। कृषकहरुलाई अनुदान दिदा धेरै रकममा भ्रष्टाचार हुने, सहि कृषकले अनुदान नै नपाउने समस्या भएको हुँदा प्रभावकारी कृषि व्यवसाय सञ्चालनकोलागि सस्तो ब्याजदरमा किस्तावन्दीमा कृषकहरुलाई सजिलो तरिकाबाट कृषि ऋणको व्यवस्था गर्नुपर्छ। हाल कृषि ऋण लिन कृषकहरु डराएको अवस्था छ र ब्याजदर धेरै बढि

हुनाले कृषकहरुले ऋण नलिएको कारण एकातिर उत्पादन घटेको छ भने अर्को तर्फ पैसा ब्याङ्कमा थुप्रिएको छ र आर्थिक मन्दी आएको छ । यसर्थ कृषकहरुलाई कृषि ऋणको सहज उपलब्धतामा सम्बन्धित निकायले समयमै सोच्नु जरुरी भएको छ । ब्याजदर घटाएर कृषकहरुलाई ब्यवसायिक खेतीमा आकर्षण बढाउनुपर्ने देखिन्छ ।

५. कृषि अनुसन्धान, प्रचारप्रसार र प्रविधिक तालिममा समन्वय (Cooperation Among Agriculture Research, Extension and Training Institutions):

देशको कृषि विकासकालागि सम्बन्धित कृषि अनुसन्धान, कृषि प्रसार र प्रविधिक जनशक्तीको उत्पादन गर्ने कृषि विश्वविद्यालय वा सिटीइभिटीको बिच समन्वय हुनु जरुरी छ । अनुसन्धानको जिम्मा लिएको कृषि अनुसन्धान परिषद, कृषि प्रसारको जिम्मा लिएको कृषि विभाग र यस अन्तर्गतका निकायहरु र कृषिको उन्नत प्रविधी सम्बन्धी लामो तथा छोटो अवधीका तालिम दिने कृषि विश्व विद्यालय वा कृषि क्याम्पसहरु बिच तालमेल मिल्न सकेको छैन । सबै निकायहरुले आ-आफ्नै पाराले कार्य सञ्चालन गर्ने र एक आपसमा समन्वय नगर्ने हुँदा कृषकहरुलाई ठुलो मार परेको छ । राष्ट्रिय योजना आयोगले निश्चित समय अवधीकोलागि (५ देखि १० वर्ष) योजना तय गरेर कृषिका मध्यम तथा उच्च जनशक्तिको उत्पादन र रोजगारीको ब्यवस्था गर्नुपर्छ भने कृषि अनुसन्धान केन्द्रलाई राम्रो वजेटको ब्यवस्था गरि विभिन्न स्थान र हावापानीका लागि उपर्युक्त कृषि प्रविधीको विकास गर्ने ब्यवस्था गर्नुपर्छ । कृषि ज्ञान केन्द्रले अनुदानका कार्यक्रमलाई मात्र जोड दिएको, जनशक्ति अत्यन्त कम, र कृषकहरुकोलागि आवश्यक कृषि प्राविधिक ज्ञानहरु दिने कार्य अत्यन्त कम भएको ब्यहोरा कृषकहरु बताउछन् । यसर्थ कृषि अनुदानकालागि एउटा छुट्टै एकाईलाई जिम्मा दिई हरेक जिल्लामा कृषि ज्ञान केन्द्रलाई एक प्राविधिक ज्ञान प्रदान गर्ने भरपर्दो निकायको रुपमा विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ । कृषि प्राविधिक उत्पादन, कृषि अनुसन्धान र कृषि प्रसार निकायहरु बिच काममा समन्वय आउन सकेको खण्डमा कृषकहरु लाभान्वित हुनसक्ने देखिन्छ ।

६. उन्नत जात, गुणस्तरिय बीउ र उन्नत प्रविधीमा जोड (Focused on Improved Variety, Quality Seed and Improved Technology):

अध्ययन अनुसन्धानले प्रमाणित गरे अनुसार कुनैपनि बालीनालीमा उन्नत जातको प्रयोग गर्नसकेमा १५-२५ प्रतिशत उत्पादन बढ्न सक्छ भने, उन्नत जात र उन्नत प्रविधिको प्रयोगले स्थानिय जात र स्थानिय प्रविधिको तुलनामा देब्वर उत्पादन हुनसक्छ । नेपालमा धान, मकै, गहुँका उन्नत जातका बीउहरु वर्षेनी प्रयोग गर्ने कृषकहरु सयकडा १५-१६ प्रतिशत मात्र छन । नेपाली कृषकहरुले धान, मकै र गहुँमा ९० देखि ९५ प्रतिशत सम्म उन्नत जात लगाएको पाइन्छ तर पनि गुणस्तरिय बीउ प्रयोग गर्ने कृषकको संख्या अत्यन्त कम (१५-१६ प्रतिशत मात्र) छ, । अर्थात अधिकांश कृषकहरुले एकवर्ष लगाएको उन्नत जातको बीउ आफैले उत्पादन गरि ४-५ वर्ष सम्म रोप्ने गरेको पाइन्छ । गुणस्तरिय बीउ प्रयोग नहुँदा उत्पादन बढ्न सकेको छैन । हावापानी, जमिनको उचाई, जमिनको मोहडा, सिजन, स्थान विषेशलाई ख्याल गरेर अनुसन्धानबाट उन्नत प्रविधीको विकास गर्न सकेमा

र अधिकांश कृषकहरूले उन्नत जात र उन्नत प्रविधीको प्रयोग गर्न सकेको खण्डमा बालीनालीको उत्पादन दोब्बर बढाउन सक्छन । अनुसन्धानबाट नयाँ जात र प्रविधीको विकास गर्न लामो समय र धेरै खर्च आवश्यक पर्ने भएकोले, कतिपय प्रविधीहरु त हाम्रो हावापानी र स्थानसँग मिल्ने खालका जमिनकालागि सिफारिस गरिएका विदेशका अनुसन्धान केन्द्र वा विश्वविद्यालयबाट सिधै आयात गरेर पनि ल्याउन सकिन्छ ।

उपसंहार (Conclusion)

नेपालको कृषि विकासको अवस्था अन्य विकसित देशको तुलनामा कमजोर देखिन्छ । अझैपनी अधिकांश कृषकहरु निर्वाहामुखी कृषि प्रणाली अवलम्बन गरिरहेका छन । तसर्थ निर्वाहामुखी कृषि प्रणालीबाट ब्यवसायिक कृषि प्रणालीमा परिवर्तन गर्न सम्बन्धित सरोकारवालाहरुले समयमै ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ । गह्वा सुधार र मेसीनको प्रयोगलाई प्रथमिकतामा राखी सवैले आ-आफ्नो जिम्मेवारी पुरा गर्न सकेको खण्डमा देश भित्र नै खाध्यान्न वृद्धी भइ वर्षेनी खाध्यान्न खरिदमा विदेशिएको देशको पचासौ अरब धनरासी सहजै जोगाउन सकिन्छ ।

अस्तु ।

Development Approaches: The Future of Nepal

Tej Hari Ghimire, PhD- Senior Economist, Paribartan

This paper focuses on reviewing the past development efforts and contribution to creating the development trajectory of Nepal. This paper analyses the development trajectory of Nepal from 1606 to 2023. How are we reacting now to utilize our resources, trajectory and correct development paths if institutions, approaches and actors cannot impact sufficiently to address the aspirations of the public? How can we shape our future development in the context of analyzed past development paths, and current practices of development approaches?

Looking at our development trajectory

Nepal's development evolution has passed through different processes, approaches and phases. It can, however, be divided into five distinct eras:

The Pre-Rana-Regime Era (1606-1846): Informal approach to development. Before the Rana Regime, an informal approach to development practices was used. This approach started during the regime of Ram Shah, ruler of Gorkha from 1606 to 1633. He ordered the construction of irrigation networks, wells, roads, and the planting of trees (Adhikari, 2000). The use of development programs was a way by which the elite could maintain their power. Bhim Sen Thapa (1816-1847) also built roads, bridges, and the establishment of the Guthi (Adhikari, 2000). Rural farmers did, however, benefit from the irrigation facilities built which included 62,000 acres of land for the cultivation of paddy. Empathy and humanity existed during the implementation of these approaches.

The Rana Regime Era (1846-1951): Directive informal approaches to development. During the Rana Regime roads, schools, temples, buildings, and pond development programs were implemented. These programs helped to address the most urgent rural needs of irrigation, drinking water and communications. The results achieved using informal and directive approaches to development which continued until the end of the Rana Regime in 1951 were minimal. A total of 1,165 primary schools (formal or informal), 385 secondary schools, 23 hospitals, 24 dispensaries, 107 post offices, 7,700 KW of electricity generation capacity and 390 miles (only 162 miles black topped) roads were constructed (Ghimire, 2014). The Rana Regime, however, made no serious attempt to initiate any type of economic development on a systematic basis.

The Directive Approaches to Development Era (1951-1990). During the directive approach era, the Government and donors practiced both directives approaches to systematic

planning and integrated project-based approaches. In this era, a centralized and directive systematic planning approach was introduced. At the beginning of this new era, most areas of Nepal were rural and underdeveloped. During the first 10 years of this era, the economic development of Nepal remained more or less in the same state of stagnation found during the Rana Regime. Unfortunately, the first economic plan only took formative shape towards the end of 1955. The formal introduction of the systematic planning approach has been associated with the formulation of the First Plan (1956-1961). The high-level National Planning Council which had been constituted in February 1961. In addition, a systematic effort toward decentralized governance began in the 1960s with the establishment of separate districts, municipalities and village level Panchayat. However, no separate decentralization and development policy was introduced for the rural villages. Under the Fifth and Sixth Plans, the emphasis shifted to the agricultural and industrial sectors. Poverty alleviation was included as a development objective only after the Sixth Plan (1980-1985). Despite a tendency to central control, donors stimulated local-level development and practised approaches to systematic planning at the national level based on integrated project approaches. Table 1 shows the GDP, agriculture and non-agriculture growth percentages achieved by the use of directive and integrated approaches to development. These percentages span the seven (7) national Plans and include the seventeen (17) donor-supported integrated rural development projects that were introduced between 1951 and 1990.

Table 1: GDP Growth Rate from 1951 to 1990 at Constant Price in Directive Planning Era (1951-1990)

Indicators	First Plan 1956-61	Second Plan 1962-65	Third Plan 1965-70	Fourth Plan 1970-75	Fifth Plan 1975-80	Sixth Plan 1980-85	Seventh Plan 1985-90
GDP Growth %	NA	1.7	2.7	1.8	2.3	4.0	4.3
Agriculture%	NA	NA	2.9	1.5	-1.1	5.1	1.6
Non-agriculture%	NA	NA	2.4	2.2	9.0	2.1	8.4

Source: Second Plan (1965-62), Seventh Plan (1985-90), Eighth Plan (1992-1997), Chetry (2001)

Table 1 illustrates that the GDP growth rate exceeded the population growth rate in the Second, Third, Sixth and Seventh Plan periods. The population growth rate exceeded the GDP growth rate in the Fourth and Fifth Plan periods, which proved to be unfavourable to rural area development (Ref. Table 4, Population Growth). The integrated project-based and directive approaches did not significantly support the GDP growth rate in rural Nepal. The declining trend of agricultural growth from the Sixth Plan onward was another setback for centrally controlled decentralization initiatives. A positive agricultural growth rate was most important for development at that period.

Table 2: Real GDP Per Capita and the Consumer Price Index (CPI) in the Directive Planning Era (1951-1990)

Indicators/Year	1961	1971	1981	1991
Real Per Capita GDP NPRs	NA	NA	1820	2409
Consumer Price Index (CPI) (1981=100)	NA	45	260.6	425.4

Source: Second Plan (1965-62), Seventh Plan (1985-90), Eighth Plan (1992-1997), Chetry (2001)

Table 2 shows the results of these approaches between 1961 and 1991. Over ten years (1981-1991), GDP per capita at a constant price increased by 32.36 per cent, while CPI at a constant price increased by 63.23 per cent double the rate of GDP growth. This data suggests that there was only a small contribution made by the development approach toward an improvement in the quality of life and prosperity when the directive and integrated approaches to development were used.

Table 3: Population below the Poverty Line in the Directive Planning Era (1951-1990)

Pop. below the Poverty Line %	1976/77	1984/85	1990/91
Nepal	33	41.2	49*
Rural	33	43.1	NA
Urban	22	19.92	NA

Source: World Bank (1999) and Eighth Plan (1992-1997), * Eighth Plan (1992-1997)

Table 3 shows that there was no significant improvement in poverty reduction between 1977 and 1991. The overall population below the poverty line increased from 33 per cent in 1976 to 49 per cent in 1991 when the use of these two approaches ended. The increased rate of rural residents being below the poverty line was higher than the overall rate of population growth.

Table 4: Poverty as a Major Social Indicator in the Directive Planning Era (1951-1990)

Indicators	1961	1971	1981	1991
Annual Population Growth Rate %	1.65	2.07	2.66	2.08
Infant Mortality Rate (Per thousand)	197	172	117	97
Crude Death Rate (Per thousand)	30.4	21	14	13
Life Expectancy (Male)	27.6	42.1	50.9	55
Life Expectancy (Female)	NA	40	48.1	53.5
Hospital beds	1,019	1,157	2,008	4,768
Primary Schools	4,001	7,634	NA	18,681
Share of Foreign Aid in Development				
Development Expenditure%	82.1	83.3	40.0	62.4
Share of Foreign Loan%	1.6	3.9	26.9	75.8

Source: Second Plan (1965-62), Seventh Plan (1985-90), Eighth Plan (1992-1997), Nepal Human Development Report (1998), Chetry (2001)

Table 4 shows the positive trend of a declining rate of infant mortality, an increase in life expectancy, a decline in the crude death rate, and an increase in the availability of hospital beds, and primary schools. If we compare the above social indicators' positive trends to the increased dependency on foreign aid and external loans, the positive trends would not recover the social cost of the foreign aid and loan dependency. The causes and effects of this situation will be another issue to research.

The Modern Era (1991-2008): Decentralized, strategic and pluralistic approach. In the context of Nepal, this period of development is called the Modern Era since technology was introduced to development and labour forces were exposed to the global labour market, and started remitting technology, skills, and money. Participatory, decentralized, gender-sensitive, spatial, and strategic and pluralistic approaches were used in the Modern Era. The major achievements of the used development approaches are presented below.

Table 5: GDP Growth Rate during the Plan Periods at Constant Price in the Modern Era (1991-2008)

Indicators	Seventh Plan 1985-90	Eighth Plan 1992-1997	Ninth Plan* 1997-2002	Tenth Plan* 2002-2007
GDP Growth %	4.3	4.9	3.9	2.9
Agriculture%	1.6	3.0	3.2	2.7
Non-agriculture%	8.4	6.3	3.9	2.9

Source: Seventh Plan (1985-90), Eighth Plan (1992-1997), Chetry (2001), MOF, Economic Survey (2006), * Compiled Average growth of 4 years at 1994/95 constant price, ** Compiled data from Economic Survey 2006

Table 5 shows that the GDP growth rate exceeded the population growth rate between the Seventh and Tenth Plans. This was a positive scenario for development (Ref Table 8, Population Growth).

It can be concluded that the approaches used in planning were in some way significant in providing support to the GDP growth rate. The declining GDP growth trend from the Eighth Plan, however, was another setback for participatory, strategic and decentralization initiatives. Positive agricultural growth is necessary for sustainable development in the Nepalese context.

Table 6: Real GDP per Capita and GDP Deflator in the Modern Era (1991-2008)

Indicators	1991/92	1995/96	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07
*Per capita Real GDP	9,960	11,102	12,642	12,384	12,588	12,904	13,047	13,146	13,215
GDP Deflator	79	107.9	140.7	146.2	156.6	174.5	206.6	260.3	355.3

Source: Compiled data from Economic Survey (2006/ 2007), *Real GDP calculated at 1994/95 Price

The results presented in Table 6 show the performance of approaches used in perspective between 1991/92 and 2006/07. Over these fifteen years, Real GDP per capita increased by 33 per cent, while the GDP Deflator increased by 350 per cent or more than ten times the Real GDP per capita growth rate. The data showed that there was no economic contribution to the improvement of the quality of life and prosperity of the people from any of the approaches used in this Era as well.

Table 7: Population below the Poverty Line in Modern Era (1991-2008)

Indicators	1990/91	1995/1996**	2003/04**
National	49*	41.8	30.8
Rural	NA	43.1	34.6
Urban	NA	21.6	9.6
Gini-coefficient	NA	0.34	0.41

Source: * Eighth Plan (1992-1997), **CBS (2005)

The poverty line, which is another indicator of development (Table 7), indicated that there was a significant impact made by development projects to reduce poverty from 1990 to 2004. Overall population below the poverty line decreased from 49 per cent in 1990 to 30.8 per cent in 2004 at the end of the four approaches used. If one compares the analysis in Table 6 with this poverty analysis, the data provided opposite scenarios. Table 7 shows that the population below the poverty line declined by 11 per cent from 1995 to 2004, while Table 6 shows that Real GDP per capita increased by 16 per cent and GDP Deflator by 62 per cent in the same period. The Real GDP per capita growth was more than 3.8 times lower than the GDP deflator. This reduced people's purchasing capacity and marginal prosperity to consume. It also influenced negatively the investment multiplier in the overall economy. This is why the GDP growth rate declined (Table 5) from the Eighth Plan onwards. Moreover, during the period (1995-2004), the Gini-coefficient that showed the inequality of income distribution increased from 0.34 to 0.41, which indicates that the gap between the rich and the poor increased further. This also showed that the poverty reduction statistics in this period were questionable. The poverty analysis approaches or data produced may be unrealistic to use when determining an exact population percentage below the poverty line. The poverty reduction strategy required must be rethought. Strategic approaches that were used should be questioned in the context of Nepal. This provides yet another question for further research.

Table 8: Poverty Status as a Social Indicator in the Modern Era (1991-2008)

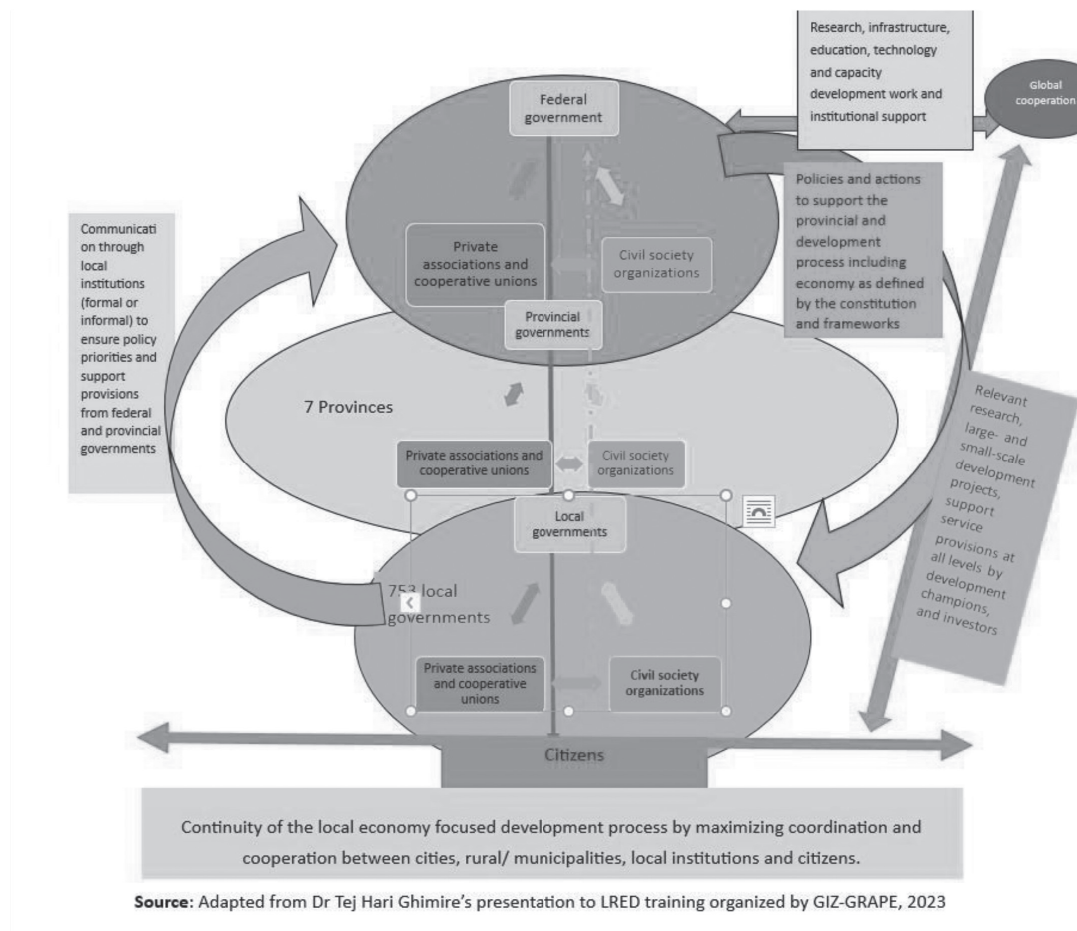
Indicators	1991	2001	2005	2007
Annual Population Growth Rate %	2.08	2.24	2.20	2.13
Infant Mortality Rate (Per thousand)	97	64.2	47	34
Crude Death Rate (Per thousand)	13	9.6	NA	NA
Life Expectancy				
Male	55	59.3	59.3	61
Female	53.5	59.8	59.8	60
Hospital Beds	4,768	5,260	6,796	6,944
Primary Schools	8,684	24,915	23,344	29,220
Human Development Index (HDI)	0.334	0.466	0.513	0.534

Source: NPC, Eighth Plan (1992-1997), Tenth Plan (2002-2007).MOF, ES (2006). UNDP, HDI (1991), Human Development Report 2004, Interim Plan (2007-2009).

Table 8 shows the decline in infant mortality rate, increasing life expectancy, increasing trend in the availability of hospital beds, and the number of primary schools. The Human Development Index (HDI) has also been increasing. The use of different development and planning approaches has contributed to social development but not significantly enough to affect economic development and growth. In addition, the directive and integrated project approaches used before the Modern Era could also not affect significantly rural development. Similarly, the decentralization, gender sensitivity, and spatial and strategic approaches used in the Modern Era have somehow contributed to social development but they could not significantly influence economic development. Participatory approaches could not gain the commitment and involvement of local politicians. Without their involvement and commitment, policy and idea generation, innovativeness, implementation and improvement were impossible for rural villages (Ghimire, 2014). The critical customers of sustainable development have a strong awareness and interest in local politics. Most of the rural development projects, however, faced difficulty in using participatory approaches. An innovative approach to development in the Nepalese context was required. The innovative approach to Nepal's development can be the Five I Cycle Model, which needs to be piloted and scaled up in the country as country country-specific model. An inclusive approach to development was initiated after the federalization in Nepal, which is explained section below.

Federalization Era (2008 – Continue): How are we doing ?

The development aspiration of federalization is leading towards a socialism-oriented economy. Currently, the development process is being delivered through the existing system below. In this system, there are three levels of government. At each level, development governance is influenced by public institutions, private and cooperative unions, and civil society organizations including NGOs, INGOs, consumer associations, and development partners. Each level of development actor plays a different role at different levels. The government levels function as guided by the constitution of Nepal, and approved framework, and practices.

The federal government formulates policies and takes actions to support provincial and local government-level development processes including the economy as guided by the constitutions of Nepal and framework. The development champions and investors undertake large- and small-scale development projects and support services provisions at all levels crossing different levels of government territory in terms of relevant research,

education, technology, infrastructures, capacity development works including livelihoods and social development, and institutional support.

The civil-society organizations including private sector associations are also working as development intermediaries and not as voices of public aspiration and means of communication from bottom to top which divides trust between public and civil society organizations. There are communication dots on listening to citizens between and among the citizens and different levels of government. However, the citizen is compelled to establish communication with governments through informal channels and intermediating institutions. This is making a complex delivery mechanism of the development process in Nepal though the aspiration of the government of Nepal and supporting development partners is to achieve a socialism-oriented economy. The tables below present the development performance of the federalization Era.

Table 9: GDP Growth Rate during the Plan Periods at Constant Price in the Modern Era (2008-2023)

Indicators	Eleventh Plan 2007/08-2009/10	Twelfth Plan 2010/11- 2012/13	Thirteenth Plan 2013/14	Fourteenth plan	Fifteenth plan 2019/20- 2023/24
GDP Growth %	4.5	4	2.9	6.9	2.4
Agriculture%	3.2	3.4	2.2	4.2	2.6
Non-agriculture%	5.1	4.2	3.4	8	3.9

Source: Twelfth Plan (2010/11-2012/13), Thirteenth Plan (2013/14-2015/16), Fourteenth Plan

2016/17-2018/19, Fifteenth plan 2019/20-2023/24

The compounded average growth rate (CAGR) of the agriculture sector at a constant price is -1.3 and the Non-agriculture CAGR is -1.7%, which contributed to the CAGR of GDP at -3.9% in 16 years. There was only positive growth during the fourteenth plan period. The slow implementation of the federalization process, development delivery complexities, asset loss during the earthquake, external economic shocks, and the COVID-19 pandemic were the key factors that triggered negative real growth. The positive growth in the fourteenth plan was due to the massive mobilization of development funds, and private lending after the earthquake, and the positive impact of the new constitution promulgation.

Table 10: Real GDP per Capita and GDP Deflator in the Modern Era (2008-2023)

Indicators	2007/08	2012/13	2017/18	2022/023
Per capita Real GDP	40557	62083	77959	87457
GDP Deflator	81	114	152	203

Source: Compiled data from Economic Survey (2022/ 2023), GDP Deflator adjusted to constant price at 2010/2011

Table 11: Population below the Poverty Line in Modern Era (2008-2023)

Indicators	2003/04**	2011/2012	2022/23*
National	30.8	25.2	15.3
Rural	34.6	27.4	28
Urban	9.6	15.5	12.3
Gini-coefficient	0.41	0.46	0.42

Source: **CBS (2005), ADB (2017), *Sixteenth Plan Approach Paper, 2023

Table 11 shows national poverty declined from 30.8 % of the population in 2003/4 to 15.3% in 2022/23. However, urban poverty increased in this period. This is also due to the increased cost of living and the divide between rich and poor.

Table 12: Poverty Status as a Social Indicator in the Modern Era (2008-2023)

Indicators	2007	2012	2017	2022
Annual Population Growth Rate %	2.13	0.24	1.16	1.71
Infant Mortality Rate (Per thousand)	42	34	27	23
Crude Death Rate (Per thousand)	7	7	7	8
Life Expectancy				
Male	61	66	67	67
Female	60	69	71	70
Hospital Beds	6,944	7,035	8,172	16,015
Primary Schools	29,220	34,746	35,211	35,108
Human Development Index (HDI)	0.534	0.543	0.579	0.602

Source: NPC, MOF, ES (2007, 2023). UNDP-HDI (2021/22), Interim Plan (2007-2009). UN World Population Prospects 2023, World Bank Data 2023

Table 12 shows that the infant mortality rate decreased, the life expectancy of people increased, particularly women, and HDI improved. This shows that there was a good performance in the social development part in this era and could not demonstrate significant performance in the economic development part of the country. The public aspiration is that the country should and must demonstrate good performance in economic development shortly. Primary schools' numbers were reduced in 2022 due to mergers, and upgrades.

Customs-based revenue, import dependency, and development that increases the cost of living and reduces the purchasing capacity of citizen need to be reversed to reduce the divide between citizen and the three levels of government in Nepal to sustain the federalized system of development delivery.

How should we shape our future development ?

Currently, a large number of unskilled Nepalese workers are going for foreign employment which is difficult to change in the coming decade. The development approach should focus on building additional value on what we have now. The nation needs to be prepared to export skilled workers, and ultimately knowledge services (technology, education, tourism, and health excellence) to the rest of the world, local agriculture products including processed products combined with cultural tourism. Infrastructure-focused development has been generating a higher cost of living. Large investment in hydropower infrastructure for export may not make the country prosperous since it is generating limited value addition to the national economy, few employment per unit of investment, and a very long payback period. Hydropower investment needs to be focused only on domestic consumption, and in country industrial consumption. This investment should go for developing human resources, knowledge excellence centers like international level higher education, financial service hubs, technology, and health excellence, hospitality excellence, and high-tech agriculture and forest products development. The development partners, INGOs, and NGOs also need to include new approaches which may embrace local products and service promotion, enhancing enterprise and performance, territorial and systemic competitiveness and technology transfer. Accordingly, they should channel their funds to enhance the competitiveness of national institutions, enterprises, products, and local and provincial-territorial competitiveness for exporting national or local products and services to their respective countries of fund origination. SWC can primarily focus on building competitiveness and professional delivery of local NGOs, guiding INGOs for driving competitiveness approach to development, categorizing I/NGO based on theme and expertise, and promotion of social entrepreneurship. Social and livelihood development, and poverty reduction initiatives can be implemented by creating a national fund within SWC or relevant authority and such funds need to be channelized through local NGOs and local governments of Nepal. In nutshell, both the national and international development organizations and agencies must focus on improving economic governance, reducing socio-economic inequalities, investment attractiveness, technology transfer and fostering political stability in the country.

Reference:

- ADDCN (2001). Decentralization in Nepal: Prospects and challenges. Lalitpur: Association of District Development Committee Nepal.
- Adhikari, S.P. (2000). Rural development in Nepal problems and prospects. Second Edition. Lalitpur: Sajaha Parakashan.
- Albert, H. and Hauser, E (2004). The US farm bill and cotton cultivation: Is the WTO undermining rural development? Agriculture & Rural Development, Vol.11 (2): 20-22.
- Bista, Santosh Kumar (2000). Rural Development in Nepal: an Alternative strategy. Kathmandu: Udaya Books.
- Blakely, Edward J.; Bradshaw, Ted K. (2003). Planning economic development theory and practices. Third edition New Delhi: Vistar Publication.
- Central Bureau of Statistics (2005). National living standard survey. Kathmandu: Central Bureau of Statistics.
- Central Bureau of Statistics (2007). MDG indicators of Nepal (1990/91-2005/06). Kathmandu: Central Bureau of Statistics.

- Central Bureau of Statistics (2006). Poverty trends in Nepal. Kathmandu: Central Bureau of Statistics.
- Central Bureau of Statistics (2011). Poverty in Nepal (2010/11). Kathmandu: Central Bureau of Statistics
- Central Bureau of Statistics (2011). Preliminary results of national population census 2011. Kathmandu: Central Bureau of Statistics.
- Central Bureau of Statistics (2008). Report on the Nepal labour force survey. Kathmandu: Central Bureau of Statistics.
- Chambers, Robert (1983). Rural development: Putting the last first. London: Longman.
- Cleaver, Kevin (2004). Good governance, private investment, reducing subsidies in North: key factors in stimulating rural development. Agriculture & Rural Development, Vol.11 (2): pp. 7-9.
- Country Poverty Analysis - Nepal (adb.org) retrieved on September 16, 2023
- Ghimire, Tej Hari (2011). Schematic Framework for Rural Development Planning Research in Nepal. Unpublished work.
- Ghimire, Tej Hari (2014). Planning for Rural Development in Nepal: The Five I Cycle Model. Kathmandu: TriPL
- Hoffmann, M.J (2004). Food Aid in Poverty Reduction- a new Legitimation? Agriculture & Rural Development, Vol.11 (2): 24-27.
- Ministry of Finance (2006). Economic survey 2005/2006. Kathmandu: Ministry of Finance.
- Ministry of Finance (2007). Economic survey 2006/2007. Kathmandu: Ministry of Finance.
- Ministry of Finance (2010). Economic survey 2009/2010. Kathmandu: Ministry of Finance
- Ministry of Finance (2011). Economic survey 2010/2011. Kathmandu: Ministry of Finance
- Ministry of Finance (2019). Economic survey 2018/2019. Kathmandu: Ministry of Finance
- Ministry of Finance (2020). Economic survey 2019/2020. Kathmandu: Ministry of Finance
- Ministry of Finance (2021). Economic survey 2020/2021. Kathmandu: Ministry of Finance
- Ministry of Finance (2022). Economic survey 2021/2022. Kathmandu: Ministry of Finance
- National Planning Commission (1956). The first plan (1956-1961). Kathmandu: National Planning Commission Nepal, Government of Nepal.
- National Planning Commission (1962): The second plan (1962-1965). Kathmandu: National Planning Commission, Government of Nepal.
- National Planning Commission (1980): The sixth plan (1962-1965). Kathmandu: National Planning Commission, Government of Nepal.
- National Planning Commission (1992): The eighth plan (1992-1997). Kathmandu: National Planning Commission Nepal, Government of Nepal.
- National Planning Commission (1998): The ninth plan (1997-2002), National Planning Commission, Government of Nepal.
- National Planning Commission (2008): The eleventh plan (2007/08-2009/10). National Planning Commission, Government of Nepal.
- National Planning Commission (2010): The twelfth plan (2010/11-2012/13). National Planning Commission, Government of Nepal.
- National Planning Commission (2013): The thirteenth plan (2013/14-2015/16). National Planning Commission, Government of Nepal.
- National Planning Commission (2016): The fourteenth plan (2016/17-2018/19). National Planning Commission, Government of Nepal.
- National Planning Commission (2008): The fifteenth plan (2019/20-2023/24). National Planning Commission, Government of Nepal.
- National Planning Commission (2003): The tenth plan poverty reduction strategy paper (2002-2007). Kathmandu: National Planning Commission, Government of Nepal.
- National Planning Commission (2010): Poverty measuring practice in Nepal and number of poor. Kathmandu:

National Planning Commission, Government of Nepal.

National Planning Commission (1998): The ninth plan (1997-2002), National Planning Commission, Government of Nepal.

Nepal Rastra Bank (2007). Inflation in Nepal. Kathmandu: Nepal Rastra Bank.

Nepal Population Growth Rate 1950-2023 | MacroTrends, United Nations, World Population Prospects: retrieved on September 16, 2023

Mortality rate, infant (per 1,000 live births) - Nepal | Data (worldbank.org) retrieved on September 16, 2023

Partridge, Mark D., Olfert, M. Rose, and Ali, Kamar (2009). Towards a rural development policy: Lessons from the United States and Canada. Unpublished paper. Ohio, USA.

PDDP-DDC (2001). Annual Report. Kathmandu: PDDP-DDC

Saari, S. (2006). Productivity theory and measurement in business. Espoo, Finland: European Productivity Conference. Retrieved from http://www.mido.fi/index_tiedostot/Productivity_EPC2006_Saari.pdf.

UNDP (2004). Nepal Human Development Report. UNDP, Kathmandu

UNDP (2022). Nepal Human Development Report. UNDP, Kathmandu

UNDP (2008). Decentralized local governance support program. Retrieved from <http://www.undp.org.np/governance/projects/dlgsp/index.php?ProgramID=18#>

UNESCAP (2003). Rural Development and Poverty in South Asia, United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, Development Papers NO. 23 (2003), New York, www.unescap.org/pdd/publications/dp23/chapter_3.pdf -

Weitz, Rannan (1999). Integrated rural development: The Rehovot approach. Rehovot, Israel: Development Study Center.

World Bank (1999). Poverty in Nepal at the turn of the century. vol. I and II. Washington D.C: The World Bank.

World Bank (1997). Rural Development from Vision to Action-Sector Strategy. Environmentally and Socially Sustainable Development Studies and Monograph Series 12 (1997).

World Bank (2003). Reaching the rural poor A renewed strategy for rural development. Washington D.C.: The World Bank

World Bank (2007). World development indicator. Washington DC: The World Bank.

Financial Governance in I/NGOs

Rajani Raj Acharya

Chartered Accountant

Introduction

Non-Governmental Organizations and International Non-Governmental Organizations (I/NGOs) are at the forefront of tackling global issues, from humanitarian crises as poverty alleviation, healthcare and human rights to environmental conservation. These organizations play a crucial role in making the world a better place, and their effectiveness largely depends on their ability to maintain the highest standards of financial governance.

Financial governance refers to the framework of rules, policies, practices, and procedures that an organization or institution implements to manage its financial resources effectively and responsibly. It encompasses various aspects of financial management, including budgeting, accounting, reporting, internal controls, and compliance with relevant laws and regulations. The primary objectives of financial governance are to ensure the transparent and accountable use of funds, prevent financial mismanagement and fraud, maintain the trust of stakeholders, and support the organization in achieving its goals and objectives. Strong financial governance is essential to maintain financial stability, make informed decisions, and demonstrate fiscal responsibility to the donors and stakeholders.

Financial governance is the backbone of I/NGOs. It goes beyond just managing funds; it is a foundation of their operations. Robust financial governance ensures that resources are utilized efficiently, donors' trust is maintained, and the organization's mission remains uncompromised. Effective financial governance also helps I/NGOs attract funding, navigate regulatory challenges, and demonstrate the tangible impact of their work to the stakeholders.

Financial Governance in I/NGOs Nepalese Context

Financial governance is essential to ensure transparency, accountability, and the effective utilization of funds for respective missions and projects of I/NGOs. These organizations are bound by the specific legal and regulatory frameworks of Nepal.

Presently, Nepal boasts a substantial presence of NGOs, numbering approximately 50,000, alongside the active involvement of around 120 INGOs. The influence and engagement of INGOs in Nepal have been steadily growing, both in terms of their numbers and the scale of their activities. These INGOs operate across diverse sectors, including but not limited to healthcare, community development, child welfare, sanitation, women's empowerment, and services for people with disabilities.

Recognizing the need to foster good governance within member organizations and their partner NGOs, the Association of International Non-Governmental Organizations (AIN) has introduced recommended guidelines. These guidelines are designed to establish a high standard of transparency and enhance democratic practices in governance and performance among AIN member organizations and their partnering entities engaged in Nepal. Likewise, Social Welfare Council (SWC) and other relevant government authorities, such as relevant district of District Administration Office (DAO), respective office of Inland Revenue Department (IRD), different ministries and government departments plays role on the financial governance of I/NGOs in Nepal.

Key Aspects of Financial Governance in I/NGOs

Here are some key aspects of financial governance for I/NGOs in Nepal:

1. Registration and Compliance

I/NGOs must register with the SWC, DAO, IRD and other government authorities.

INGO should sign the General Agreement (GA) and Project Agreement (PA) with SWC. Annually Tax clearance and tax exemption certificate should be obtained and renewed from respective tax office and should also be renewed from DAO on an annual basis.

2. Board Governance

It is the responsibility of the Board of Directors to ensure that it has the capacity and capability to understand and monitor the I/NGOs performance.

I/NGOs should have a strong board of directors or governing body responsible for overseeing financial matters. The board should be composed of individuals with diverse skills, including financial expertise. The board should create internal policies, develop guidelines, monitoring the financial process followed and test the effectiveness of developed policies and guidelines.

3. Financial Reporting

I/NGOs in Nepal are required to maintain accurate financial records and submit annual financial reports to the SWC and other regulatory bodies. These reports should adhere to international accounting standards and provide a clear breakdown of income, expenditures, and fund utilization.

4. Budgeting and Planning

I/NGOs should develop detailed annual budgets and financial plans that align with their mission and project objectives. These budgets should be approved by SWC and should guide financial operations throughout the year.

5. Fundraising and Donor Reporting

I/NGOs in Nepal rely on donor funding. They need to adhere to the specific reporting and compliance requirements of their donors. This often includes providing regular updates on project progress and financial utilization.

6. Financial Management

I/NGOs should establish strong financial management systems and internal controls to prevent fraud, mismanagement, and financial irregularities. This includes developing internal policy and procedures, segregation of duties, regular internal audit, financial audits, and the use of accounting software.

Developing and implementing clear financial and procurement policies and procedures outline how funds are managed, including budgeting, spending, and reporting. I/NGOs should ensure these policies are in line with legal requirements, donor expectations, and industry best practices.

7. Transparency

Transparency in financial matters is crucial. Transparency helps donors understand how their contributions are being utilized. Social audit should be conducted of each project to observe the holistic impact on the society.

Likewise, I/NGOs should conduct annual general meeting every year after the completion of financial audit, publish their annual reports and financial statements on their websites or make them available to the public upon request. This helps build trust among donors and the general public. These annual report and financial statements should be submitted to SWC, DAO and Income Tax Offices.

8. Taxation

I/NGOs in Nepal may enjoy tax exemptions on their income, but they are still required to comply with tax regulations and file annual tax returns. Tax deductible in the tax attractive

payments should be done. Some of the examples of these payments are; salary and wages, retirement payments, meeting allowances, service fees, transportation charges, vehicle and goods hire charges, contract payments made above NPR. 50,000, commission etc.

Likewise, deducted taxes should be deposited and a return of such deduction should be filed with IRD.

9. Grants and Contracts Management

Proper management of grants and contracts, including compliance with the terms and conditions, is crucial. This involves identify funding opportunities that align with the organization's mission and goals, preparing and submitting proposals or bids that clearly outline the project's objectives, budget, timeline, and expected outcomes, tracking the use of funds, ensuring they are used for the intended purposes, and reporting on the outcomes achieved to the donors.

10. Capacity Building

It is important for I/NGOs to invest in the capacity building of their staff in financial management and reporting. This ensures compliance and efficiency in the financial management and reporting.

11. Risk Management

Identifying and managing financial risks is essential. It ensures proper financial planning, budgeting, and monitoring to mitigate financial risks. This includes managing cash flow, diversifying funding sources, and maintaining adequate reserves, implementing financial controls to prevent fraud and financial mismanagement

12. Local Partnerships

When working with local partners, I/NGOs should ensure that their financial governance standards are upheld by the local partners and that funds are used appropriately.

Conclusion

The financial governance of I/NGOs is a multifaceted endeavor that requires a commitment to transparency, accountability, and responsible stewardship of resources. I/NGOs must continuously strive to improve their financial management practices, addressing challenges and staying aligned with their missions. With robust financial governance, these organizations can make a lasting impact on the global challenges they aim to address while preserving the trust and support of their donors and stakeholders.

The Role of International Cooperation in the Enhancement of Nepal's Natural Resource Management Sector

Sudhir Kumar koirala,

Retired Joint Secretary

Abstract

Nepal is a nation with vast landscapes, ranging from the peaks of the Himalayas to the fertile plains of the Terai which is also known as “rice bowl”, supports an incredible distribution of flora and fauna. Nepal is a biodiversity hotspot with various wild plants and animals with numerous endemic species. However, the impacts of climate change, various governance issues mismanagement, and illegal activities pose significant threats to these valuable resources. This article provides some glimpses of how the international community can collaborate with Nepal to enhance its natural resource management sector sustainably.

Key Words: International cooperation, Conservation, Climate Change, NRM

Introduction

International development cooperation is an important source of finance for least developed countries, including Nepal. The share of foreign aid in the national budget has always been significantly a bigger part but most of it goes to infrastructure development whereas only a smaller part is allocated to the actual enhancement of the natural resource management sector in Nepal. The United Nations recommends that developed countries should spend a certain amount from their gross national product on supporting less-developed countries to improve the well-being and institutional development of poor nations. Foreign aid has been considered as one of the most important policy tools of rich countries in helping poor countries (Qian, 2015). Nepal is endowed with an abundance of natural resources, which are the lifeline of Nepal's economy, sustaining millions of people and supporting a large number of industries. However, despite having so much natural wealth, Nepal's natural resource management (NRM) sector faces numerous challenges, including deforestation, environmental degradation, soil loss, water scarcity, and insufficient infrastructure. To utilize its full potential and ensure sustainable development, Nepal must prioritize international cooperation in various areas of natural resource management. Some of these areas are discussed below.

Strengthening Policy Frameworks

One of the most important areas where international support can have a long-lasting transformative impact is in helping Nepal develop and enforce robust policy frameworks. By drawing on the best practices from around the world, Nepal can develop legislation that balances economic development with community-based conservation efforts suitable to this country. International organizations and governments can provide technical expertise, policy advisors, and funding to assist in this endeavor. A notable example in this regard is the formulation of The Master Plan for the Forestry Sector in Nepal (HMGN,1989), a policy and long-term planning framework for 25 years which has been a truly multilateral cooperative endeavor of Government officials, the principal donors (ADB and FINNIDA), among several other agencies.

Prominent Donor Agencies

Here are some prominent donor agencies that have historically contributed to natural resource management initiatives in Nepal such as : United Nations Development Programme (UNDP), World Bank (WB), Asian Development Bank (ADB), Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC), Department for International Development (DFID) – UK, United States Agency for International Development (USAID), Japan International Cooperation Agency (JICA), Norwegian Agency for Development Cooperation (NORAD), German Development Cooperation (GIZ), International Fund for Agricultural Development (IFAD), Canadian International Development Agency (CIDA) - Now Global Affairs Canada, European Union (EU) , Australian Aid, Netherlands Development Organization (SNV), Danish International Development Agency (DANIDA), Finnish Ministry for Foreign Affairs, International Union for Conservation of Nature (IUCN), Helvetas Swiss Intercooperation, World Wildlife Fund (WWF) Nepal, Red Panda Network, Zoological Society, London (ZSL), International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD).

Capacity Building and Knowledge Sharing

Nepal has been receiving many benefits from international cooperation in the natural resource management sector through the exchange of knowledge various expertise and financial assistance. Collaboration with nations having successful management of their resources can provide valuable insights and best practices based on their experiences. This can encompass a range of areas, from sustainable forestry practices to efficient water management techniques, enhancement of biodiversity conservation to coping with various climate change-related issues. The international community for their exemplary age-old forest management practices, can offer valuable lessons for balancing economic development with ecological safeguard without compromising limited natural resources for the future generation. Furthermore, international collaborations can facilitate capacity-building programs for Nepali professionals and concerning institutions. Training programs, workshops, and seminars can help local experts with the skills needed to implement modern, sustainable resource management practices. This, in turn, will empower

Nepal to tackle environmental challenges effectively and capture opportunities for the country's overall economic growth. Some of the exemplary bilateral cooperation can be traced back to some six decades when USAID/Nepal sponsored two projects between 1958 to 1962 for the Forest Inventory and Management project and the Forest Products Development project -- which trained Nepalese foresters and set up a Government sawmill enterprise to process timber culled from public forests (Chew, 1990).

Investment and Transfer of Technology

International cooperation can unlock vital resources, including financial support and advanced technologies that help Nepal's resource management sector, enabling the implementation of environment-related projects. Countries with advanced technological capabilities can provide Nepal with cutting-edge solutions for resource conservation, renewable energy, and waste management and better law enforcement to halt illegal logging and wildlife crime. The integration of advanced and smart technology can take Nepal to the next level in natural resource management efforts. Satellite imagery, remote sensing, and GIS (Geographic Information System) tools including Lidar and Drone technology can enhance planning, monitoring, and assessment capabilities, enabling more efficient and robust resource allocation and informed decision-making process. International partners can provide technical expertise and funding for the adoption of these new technologies.

Transboundary Resource Management

Nepal shares its borders with two resource-rich nations, India and China. Collaboration with these neighboring countries is crucial for effective transboundary resource management. Shared rivers and ecosystems require coordinated efforts to ensure equitable use and sustainable development through the optimum use of natural resources while enhancing transboundary cooperation making it mutually beneficial to each other.

Engaging in joint projects, such as cross-border wildlife conservation initiatives or integrated watershed management plans, keeping an eye on reducing the illegal activity in such a porous border can lead to mutually beneficial outcomes. Through dialogue and cooperation, Nepal can develop stronger relationships with its neighbors while collectively safeguarding the invaluable natural resources that benefit all even beyond the borders.

Conclusion and Ways Forward

International cooperation is quite important in Nepal's journey towards sustainable natural resource management. Leveraging international cooperation in natural resource management is not only advantageous but it is quite necessary for the development of the country like Nepal. Through knowledge exchange, investment, technological advancements, and policy harmonization, financial support, and cross-border research and study Nepal can unlock the full potential of its natural resources while safeguarding its environment for future generations.

Illegal logging, poaching, and habitat destruction remain significant challenges in Nepal. International collaboration can help strengthen law enforcement capacities through training, technology, and information-sharing networks. Additionally, international agencies can support awareness campaigns to reduce the demand for illegal wildlife products and educate the local communities about the importance of environmental conservation.

Besides getting support for big mega infrastructure development projects from the outside funding agency Nepal should continuously receive support from the international community mainly in the long-term enhancement of the natural resource management sector while focusing on addressing the various climate change and sustainable livelihood-related issues together with the technological advancement and raising conservation awareness. Collaboration with government, non-government, and the international community has become necessary to fight poverty and develop climate resilience nation keeping the most vulnerable community in the center. Nepal is rich in biodiversity and has tremendous potential, if managed properly it can contribute to a greater extent to the overall development of the country.

Nepal is a party to various bilateral and multilateral agreements including different international treaties and conventions and must fulfill the commitment towards biodiversity conservation to derive sustainable benefits for present and future generations. International cooperation is the only way to overcome the environment and sustainable development-related problems in the long run and the international community should work together with shared responsibility for the common purpose and should go hand in hand while looking into the distant future for further collaboration in so many areas that are still waiting to see the fruits of development.

References

Chew, S.T. (1990). Natural Resource Management: A.I.D.'S Experience in Nepal, AID Evaluation Occasional Paper no. 41, Document Order No. PN-AAX-247), Bureau for Program and Policy Coordination, A.I.D.) U.S. Agency for International Development.

HMGN (1989). Master Plan for the Forestry Sector. HMGN Ministry of Forest and Soil Conservation, Singhadurbar, Kathmandu, Nepal.

Qian, N. (2015). Making Progress on Foreign Aid. *Annu. Rev. Econ.*, 7(1), 277-308.

सुशासन र विकासका निम्ति सूचना तथा संचार प्रविधि

सुवास न्यौपाने

Co-ChairM Technical Committee

नेपाल ईन्जिनियर्स एसोसिएसन

subashneupane@hotmail.com

सारांश

चौथो औद्योगिक क्रान्ति (Fourth Industrial Revolution)को वर्तमान युगमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि मानव जीवनको अभिन्न पाटो बनेको छ। नेपालमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धि पुर्वाधारहरु बन्ने क्रममा छन्। सरकारले यस क्षेत्रको निम्ति विविध नीतिहरु, ऐनहरु र नियमावलीहरु तयार पार्नको साथै समयको परिवर्तन संगै थप कानुनी व्यवस्थाको अलावा बनेका नीति-नियमहरुको परिमार्जन गर्ने प्रक्रियाहरु आगाडी बढाएको छ। युग सुहाउँदो कानुनी व्यवस्था र संस्थागत संरचनाले विकास र समृद्धिको निम्ति मार्ग प्रशस्त गर्दछ। यस आलेखमा सुशासन र विकासका निम्ति सूचना तथा संचार प्रविधिको उपयोगिता बारे केहि चर्चा गर्न खोजिएको छ।

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानमा राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व सम्बन्धि दफा अन्तर्गत राज्यका विकाससँग सम्बन्धित नीतिका उपदफाहरुले सूचना प्रविधिको महत्वलाई दर्शाएक छन्। यस अन्तर्गत राष्ट्रिय आवश्यकता अनुसार सूचना प्रविधिको विकास र विस्तार गरि त्यसमा सर्वसाधारण जनताको सहज र सरल पहुँच सुनिश्चित गर्ने तथा राष्ट्रिय विकासमा सूचना प्रविधिको उच्चतम उपयोग गर्नुको साथै एकीकृत राष्ट्रिय परिचय व्यवस्थापन सूचना प्रणाली विकास गरि नागरिकका सबै प्रकारका सूचना र विवरणहरु एकीकृत रूपमा व्यवस्थापन गर्ने तथा यसलाई राज्यबाट उपलब्ध हुने सेवा सुविधा र राष्ट्रिय विकास योजनासँग आबद्ध गर्ने विषय समेत उल्लेख गरिएको छ। सरकारद्वारा डिजिटल नेपाल निर्माणका निम्ति आवश्यक कानूनी तथा नीतिगत संरचना तयार गर्दै सोका निम्ति पाइला अगाडि सार्ने प्रयास भएको छ।

नेपालमा ब्रोडब्याण्ड ईन्टरनेटसँग सम्बन्धित पूर्वाधार एवं सेवाको विकास, विस्तार तथा प्रवर्धन सुनिश्चित गरी दिगो, समता मुलक, समावेशी विकास हासिल गर्ने भावी सोच साथ समुदायको बिचमा विद्यमान पहुँचको असमानता हटाउदै विशेषतः ग्रामीण समुदायको आवश्यकतामा आधारित अत्याधुनिक, भरपर्दो एवं सुरक्षित ब्रोडब्याण्ड पूर्वाधार तथा सेवाको विकास एवं विस्तार गर्ने लक्ष्य सहित ब्रोडब्याण्ड नीति २०७१ लागु भएको छ ।

राष्ट्रिय सूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति २०७२ ले सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगबाट नेपाललाई सूचना तथा ज्ञानमा आधारित समाजमा रूपान्तरण गर्ने भावी सोच र सोको माध्यमबाट देशभर सुशासन, दिगो विकास एवं गरिबी न्यूनिकरणका लक्ष्य हासिल गर्ने उद्देश्य राखेको छ । यस नीति बमोजिम राष्ट्रिय ब्रोडब्याण्ड नेटवर्क निर्माण भइरहेको छ ।

डिजिटल नेपाल निर्माणको निम्ति समग्र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि मार्फत नेपालको विकासको बहुआयामिक क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई उपयोग गर्ने गरी सन् २०१९ मा एक राष्ट्रिय ढाँचा तयार भएको छ । उक्त डिजिटल नेपाल फ्रेमवर्कमा उल्लेख भए बमोजिम नेपालको सूचना र सञ्चार प्रविधि क्षेत्रमा विविध संरचनाको विकास भइरहेको छ । Fourth Industrial Revolution (4IR)को हालको समयमा सूचना प्रविधिको उपलब्धताको समुचित प्रयोग गर्दै सुशासन र विकासका निम्ति सबैले हातेमालो गर्नुपर्ने हुन्छ ।

छलफल

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न प्रयोग गर्न सकिने बहुआयामिक औजारको रूपमा पहिचान गरिएको छ । दिगो विकास लक्ष्य उन्मुख नेपालका कदमहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिले विभिन्न तहका सरकारहरूका बिचमा समन्वयका निम्ति महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्न सक्छ । निरन्तर रूपमा नवप्रवर्तनलाई आत्मसाथ गर्न सकेनौ भने विकास र समृद्धिको सपना कल्पनामा मात्र सिमीत रहनेछ । दिगो विकास लक्ष्यको निम्ति तोकिएको समयसीमाको मध्यविन्दुमा रहँदा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिद्वारा सृजित अवसरहरूको पूर्ण सदुपयोग गर्ने वातावरण तयार भएमा दिगो विकासका निम्ति तोकिएका लक्ष्यसँग सम्बन्धित सूचांकहरूसम्म पुग्ने आकांक्षालाई वास्तविकतामा बदल्न सकिन्छ ।

नेपाल सरकारले सूचना र सञ्चार प्रविधिको तीव्र विकासको माध्यमबाट ग्रामीण क्षेत्रको जीवन र आर्थिक विकासको लागि अनि गाँउ र शहर बिचको डिजिटल विभाजनको बृद्धिलाई कम गर्नको निम्ति बिभिन्न कार्यक्रमहरू ल्याएको छ । नेपाल जस्तो विकासोन्मुख देशको लागि विद्युतीय शासनको चुनौतिहरूको सुचीमा ग्रामिण तथा शहरी क्षेत्रहरूको बिचमा रहेको डिजिटल विभाजनको खाडल अग्रपंक्तिमा आउने गर्दछ । यसका साथै प्रविधिमा पहुँच र उपयोगको क्षमता तथा गोपनियता र साइबर सुरक्षा जस्ता विषयहरू लगायतका चुनौतिहरूको सामना गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ । यी चुनौतिहरूको सामना गर्दै संघीय सरकार, प्रादेशिक सरकारहरू तथा स्थानीय सरकारहरूले नेपालमा सूचना र सञ्चार प्रविधिको समुचित उपयोग गर्नको निम्ति समन्वयात्मक

रूपमा कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नुपर्दछ । यस प्रक्रियामा दूरसञ्चार क्षेत्रको नियामकको रूपमा रहेको नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरणले ग्रामिण दूरसञ्चार विकास कोष परिचालन गरी विविध परियोजनाहरु समेत सञ्चालन गरिरहेको छ ।

नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरणले तयार गरेको २०८० बैशाख मसान्तको प्रतिवेदन अनुसार मोबाइल प्रयोगकर्ताहरु ११६.०२ प्रतिशत रहेका छन् भने फिक्स्ड टेलिफोन प्रयोगकर्ता १.८८ प्रतिशत छन् । मोबाइल प्रयोगकर्ताहरुको संख्या बढेसँगै इन्टरनेटमा पहुँच १३४.७६ प्रतिशत पुगेको छ । ब्रोडब्याण्ड इन्टरनेट सेवा अन्तर्गत मोबाइल ब्रोडब्याण्ड सेवा प्रयोग गर्ने जनसंख्या ९४.८८ प्रतिशत रहेका छन् । यस तथ्यांकले सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग मार्फत सरकारका सेवाहरुलाई विद्युतीय सरकारको रूपमा द्रुत गतिमा नागरिक माझ प्रदान गर्न सकिन्छ, भन्ने प्रष्ट पार्दछ ।

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रवर्धनका निम्ति ठुलो मात्रामा लागनिको आवश्यकता पर्दछ । यसका निम्ति नीजि क्षेत्रलाई लगानीको लागि प्रेरित गर्ने किसिमका नीति-नियमहरु तयार गरी कार्यान्वयन गरिनुपर्दछ । वर्तमान युगमा कृत्रिम बुद्धिमत्ता (Artificial Intelligence) महत्वपूर्ण आयामको रूपमा उदाएको छ । यस अघिका तीनवटै औद्योगिक क्रान्तिबाट हामीले यथोचित फाइदा उठाउन सकेनौं । प्रायः देशहरुले डिजिटल रुपान्तरणलाई महत्वपूर्ण नीतिगत विषयको रूपमा लिएका छन् । हाम्रा नीति तथा योजनाहरुले डिजिटल रुपान्तरणलाको बहाबलाई सहजिकरण गरेर चौथो औद्योगिक क्रान्तिबाट हामीले पर्याप्त लाभ लिने वातावरण तयार गर्न सक्नुपर्छ ।

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगबाट नागरिकहरुले सरकारका सेवाहरु सहज रूपमा प्राप्त गर्न सक्दछन् । निश्चित सेवाहरुमा बाहेक आफ्नो समय अनुसार सेवाको माग गर्ने, सेवा लिने अनि यदि त्यस बापत शुल्क लग्ने भए सोको भुक्तानी समेत अनलाइन नै गर्न सकिने प्रबन्धले यी प्रक्रियाहरुलाई सहज, निष्पक्ष तथा पारदर्शी बनाएको छ । विद्युतीय शासनले सेवाग्राहीको समय र लागत न्यूनीकरण गर्नको साथै अनियमितता नियन्त्रण गर्न सहायता गर्दछ । सरकारले नागरिकलाई दिने सेवाहरु मात्र नभई उद्योग व्यवसायको उन्नतीको लागि दिने सेवाहरु अनि सरकारकै कार्यालयहरुलाई दिने सेवाहरु समेत विद्युतीय शासनका आयामहरु हुन् ।

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगद्वारा सामुदायिक क्रियाकलाप तथा विकास परियोजनाहरु सञ्चालनमा समेत अपरिहार्य सहयोग पुग्दछ । देशका विभिन्न ठाउँमा आवश्यक कार्यक्रमको पहिचान गर्न मात्र नभई आवश्यकताको स्तरीकरण गर्न समेत डिजिटल प्रविधिले सघाउँछ । यसका साथै विकास प्रक्रियाको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको निम्ति डिजिटल प्रविधिले विशेष सहयोग पुर्याउँछ । तथ्यांकको प्रविष्टी, प्राप्ति, विश्लेषण तथा वितरण गर्न सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विशेष उपयोग हुने गर्दछ ।

सूचना र सञ्चार प्रविधिको उपयोगको प्रवेगलाई कोभिडको संकटले तीव्र पारिदियो अनि समाजका सबै तप्कालाई डिजिटल प्रविधिको उपयोगको निम्त वाध्यात्मक अवस्था सिर्जना

गरिदियो । सूचना तथा संचार प्रविधिको विकासलाई आत्मसाथ गर्दै यसको निम्ति आवश्यक पूर्वाधार निर्माणको सुनिश्चितता गर्नु आजको आवश्यकता हो । नीतिगत व्यवस्थाबाट पूर्वाधारको सुनिश्चितता गर्दै प्रविधिको अधिकतम उपयोग हुने वातावरण सृजना गर्नु सम्बन्धित सबैको दायित्व हो । कृतिम बुद्धिमत्ताको बढ्दो विश्वव्यापि प्रयोग हाम्रा लागि विकल्परहित छनौटको विषय बनिसकेको छ । अतः यसको निम्ति बहसको थालनी गर्दै विश्वव्यापि पदचापलाई पछ्याउने प्रयाश गरेर विकासको निम्ति मार्ग प्रशस्त गर्नुपर्दछ ।

निष्कर्ष

विद्युतीय शासनको मध्यमबाट पारदर्शिता र जवाफदेहिता प्रवर्धन गर्न सकिन्छ । विद्युतीय शासनको सुनौलो पाटो भनेको समयको उचित उपयोग तथा उच्चतम व्यवस्थापन हो । कृतिम बुद्धिमत्ताको समुचित उपयोग गर्ने वातावरण तयार गर्नसके देशको सामाजिक-आर्थिक समृद्धिको मार्ग निर्माण हुनेमा विश्वस्त हुन सकिन्छ । यसका साथै विद्युतीय शासनको कार्यान्वयनले शासन प्रणालीमा नागरिकको अपनत्व तथा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दछ ।

चौथो औद्योगिक क्रान्ति मानिस, यन्त्र र तथ्यांकको निरन्तर सम्पर्क र आन्ताक्रियासँग सम्बन्धित छ । डिजिटल प्रविधिको प्रयोगले योजना निर्माण, कार्यान्वयन, विश्लेषण तथा समीक्षामा विशेष सहयोग गर्दछ । सरकारी तथा गैरसरकारी संघ-संस्थाका नियमित कामकाजको डिजिटल रूपान्तरणले कार्यक्षमता अभिवृद्धि गर्दछ ।

नेपालमा विभिन्न क्षेत्रमा डिजिटल प्रविधिको बढ्दो उपयोग देख्न तथा सो प्रक्रियामा संलग्न भएका अनुभवबहरु सबै नागरिकसँग रहेको छ; चाहे त्यो सामाजिक सुरक्षा होस् वा वित्तीय क्रियाकलाप । सूचना र सञ्चार प्रविधिमाफत देशलाई विकासको मार्गतर्फ गतिशील रूपमा आगाडी बढाउनको निम्ति सरकार, नीजि क्षेत्र तथा समुदायले आपसमा हातेमालो गरेर अगाडि बढ्नुपर्दछ ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची-१

समाज कल्याण परिषद्, पदाधिकारी एवं सदस्यहरूको नामावली

क्र.सं.	पद	नामावली
१	अध्यक्ष	माननीय श्री सुरेन्द्रराज आचार्य मन्त्री महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय
२	उपाध्यक्ष	श्री मोनिका भट्टराई (अधिकारी)
३	कोषाध्यक्ष	श्री विनय लामा
४	सदस्य	श्री माननीय सदस्य (सामाजिक सेवा हेर्ने) राष्ट्रिय योजना आयोग
५	सदस्य	डा. जितेन्द्र डंगोल
६	सदस्य	श्री गोमा भुसाल
७	सदस्य	श्री सुशिला शर्मा (केसी)
८	सदस्य	श्री शम्भुजंग राणा
९	सदस्य	श्री नारायण गिरी
१०	सदस्य	श्री संजय कुमार शाह
११	सदस्य	श्री प्रदिप पौडेल
१२	सदस्य	श्री प्रतिनिधि महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय
१३	सदस्य	श्री प्रतिनिधि, गृह मन्त्रालय
१४	सदस्य	श्री प्रतिनिधि, संघीय मामिला तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय
१५	सदस्य	श्री प्रतिनिधि, अर्थ मन्त्रालय
१६	सदस्य	श्री प्रतिनिधि, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय
१७	सदस्य	श्री प्रतिनिधि, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
१८	सदस्य सचिव	श्री मनोज भट्ट

अनुसूची-२

समाज कल्याण परिषद्मा कार्यरत स्थायी कर्मचारीहरुको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	स्थायी	कैफियत
१	श्रीमती भगवती संग्रौला	का.मु.निर्देशक	„	
२	श्री संजय कुमार मल्लिक	का.मु.निर्देशक	„	
३	श्री दुर्गा प्रसाद भट्टराई	का.मु.निर्देशक	„	
४	श्री रामराज भट्टराई	उप-निर्देशक	„	
५	श्री दीपेन्द्र पन्त	उप-निर्देशक	„	
६	श्री रमेश राज अर्याल	सहायक -निर्देशक (लेखा)	„	
७	श्रीमती दुर्गा कुमारी गौतम	सहायक -निर्देशक (लेखा)	„	
८	श्रीमती शुष्मा खड्का	सहायक-निर्देशक	„	
९	श्री प्रतिका मिश्र	सहायक-निर्देशक	„	
१०	श्री प्रकाश पंजानी	सहायक-निर्देशक	„	
११	श्री खगनाथ रेग्मी	सहायक-निर्देशक	„	
१२	श्री चित्र कुमार थापा	सहायक-निर्देशक	„	
१३	श्री इन्दु शर्मा	सहायक-निर्देशक	„	
१४	श्री मिना तामाङ्ग	कानून अधिकृत	„	
१५	श्रीमती बिरमानी चौधरी	सहायक-प्रथम	„	
१६	श्री निर कुमार खड्का	„	„	
१७	श्री प्रकाश चन्द्र भट्ट	„	„	
१८	श्री प्रकाश बिक्रम चौधरी	„	„	
२०	श्री सुदर्शन बन्जारा	„	„	
२१	श्री दिलीप कु.यादव	„	„	
२२	श्री कृष्णमान सिंह	„	„	
२३	श्री राम प्र.ढकाल	„	„	
२४	श्री शरदराज बास्कोटा	लेखापाल	„	

क्र.सं.	नाम	पद	स्थायी	कैफियत
२५	श्री सुन्दर श्याम श्रेष्ठ	सहायक-प्रथम (टा.)	„	
२६	श्री कृष्ण राम श्रेष्ठ	सहायक-प्रथम (इलेक्ट्रीसियन)	„	
२७	श्री विमला देवी लुइटेल	सहायक-प्रथम	„	
२८	श्री मीना न्यौपाने	„	„	
२९	श्री यमुना वाग्ले	„	„	
३०	श्री रुपक सञ्जेल	प्रा.सहायक प्रथम	„	
३१	श्री राधा पोखरेल	„	„	
३२	श्री लाल बहादुर वि.क.	सहायक द्वितिय (खरिदार)	„	
३३	श्री केशवराज चालिसे	„	„	
३४	श्री योगेन्द्र लम्साल	„	„	
३५	श्री विकुल कुमार आचार्य	„	„	
३६	श्री प्रदिप कुमार यादव	„	„	
३७	श्री दिपा कुमारी शर्मा	„	„	
३८	श्री सत्यनारायण महतो	„	„	
३९	श्री ऋषिराम चौधरी	„	„	
४०	श्री शेर बहादुर वि.क.	„	„	
४१	श्री गायत्री पौडेल	प्रा. सहायक द्वितिय	„	
४२	श्री रामपुकार साह	सहायक द्वितिय (खरिदार)	„	
४३	श्री महेश कुमार राई	„	„	
४४	श्री अर्जुन थापा	कार्यालय सहयोगी	„	
४५	श्री हरि बहादुर कार्की	„	„	
४६	श्रीमती नौमाया गुरुङ्ग	„	„	
४७	श्री पशुपति सिंह दनुवार	„	„	
४८	श्री ईन्द्र बहादुर शाही	„	„	
४९	श्री राज कुमार लामा	„	„	

क्र.सं.	नाम	पद	स्थायी	कैफियत
५०	श्री बलराम थापा	सवारी चालक	„	
५१	श्रीमती जानुका देवी पाण्डे	माली	„	
५२	श्री गोकुल खनाल	माली	„	
५३	श्रीमती सुमित्रा पोखरेल	माली	„	
५४	श्री कुमार चर्माकार	„	„	
५५	श्री बाल कुमार राई	माली	„	

अनुसूची-३

क्र.सं.	कर्मचारीको नाम	पद	नियुक्ति	कैफियत
१	श्री आनन्द थापा	सहायक निर्देशक	करार	
२	श्री लेखराज शाह	”	”	
३	श्री उर्मिला ठगुन्ना	सहायक-प्रथम	करार	
४	श्री सुनिल चन्द	”	अस्थायी	
५	श्री चन्द्रकला न्यौपाने	कम्प्यूटर सहायक (ना.सु)	”	
६	श्री दान बहादुर बुढा	सहायक-प्रथम	”	स्वास्थ्य कोषमा
७	श्री बालिका थापा (खड्का)	सहायक द्वितिय खरिदार)	करार	
८	श्री सावित्री सापकोटा	कार्यालय सहयोगी	अस्थायी	
९	श्री राधिका थापा ऐर	”	”	
१०	श्री सन्दीप गिरी	”	करार	
११	श्री अप्सरा शाही	”	”	
१२	श्री सनत कुमार कार्की	सवारी चालक	”	
१३	श्री चेत बहादुर योगी	”	”	
१४	श्री सन्तोष पाण्डे	”	”	
१५	श्री मोहनमाया पोडे	कुचिकार	अस्थायी	
१६	श्री अनिता नगरकोटी	माली	”	
१७	श्री लक्ष्मी तिमल्सिना	”	करार .	
१८	श्री हरिमाया वाईवा	”	”	
१९	श्री सावित्रा कोइराला	कार्यालय सहयोगी	करार	
२०	श्री तुल प्रसाद कोइराला	माली	करार .	

क्र.सं.	कर्मचारीको नाम	पद	नियुक्ति	कैफियत
२१	श्री सरोज भट्टराई	प्लम्बर सहयोगी	करार	
२२	श्री कुल बहादुर चिदिमगर	सुरक्षा गार्ड	दैनिक ज्यालादारी	
२३	श्री प्रकाश कार्की	सवारी चालक	करार	
२४	श्री साङमाया तामाङ	कार्यालय सहयोगी	करार	
२५	श्री कमला कुमारी कार्की	वेरुजु फछ्यौट कर्ता	करार	
२६	श्री संजय कुमार महतो	कार्यालय सहयोगी	करार	
२७	श्री सुजन कुमार	कार्यालय सहयोगी	करार	
२८	श्री अनिता सुवेदी	कार्यालय सहयोगी	करार	
२९	श्री विद्या पौडेल	सहायक द्वितीय	करार	
३०	श्री अनिल माली	सवारी चालक	करार	
३१	श्री दुर्गा भट्टराई	कार्यालय सहयोगी	करार	
३२	श्री एलिशा भट्ट	कार्यालय सहयोगी	करार	
३३	श्री नारायण माली	सवारी चालक	करार	
३४	श्री प्रकाश थापा	सवारी चालक	करार	
३५	श्री स्मृति बराल	इन्जिनियर	करार	
३६	श्री विक्रम बहादुर देउवा	सहायक प्रथम	करार	
३७	श्री पेम्वा तामाङ	सहायक निर्देशक	करार	
३८	श्री संगिता पौडेल	सहायक द्वितीय	करार	
३९	श्री दीपक आचार्य	सहायक निर्देशक (लेखा)	करार	
४०	श्री पूजा सिंह	सहायक निर्देशक (लेखा)	करार	
४१	श्री शम्भू कुमार यादव	सहायक प्रथम	करार	
४२	श्री परमविर पासवान	सहायक प्रथम	करार	
४३	श्री हेमन्त कुमार यादव	सहायक द्वितीय	करार	
४४	श्री जोगिन्द्र वैठा	कार्यालय सहयोगी	करार	
४५	श्री शिव बहादुर सुवेदी	सवारी चालक	करार	

क्र.सं.	कर्मचारीको नाम	पद	नियुक्ति	कैफियत
४६	श्री समृद्धा के.सि.	सहायक निर्देशक	करार	
४७	श्री चाँदनी थपलिया ओझा	सहायक निर्देशक	करार	

कानूनी सल्लाहकारको करार नियुक्ती विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	नियुक्ति	कैफियत
१.	श्री कृष्ण प्रसाद शर्मा	कानूनी सल्लाहकार	करार	
२.	श्री भरत बहादुर राउत	कानूनी सल्लाहकार	करार	

अनुसूची-४

सूचनाहरु

सूचना !

यस समाज कल्याण परिषद्, भृकुटीमण्डप सञ्चालन कार्यालय मातहतको भृकुटीमण्डप क्षेत्र भित्र मादक पदार्थ बिक्री वितरण तथा सेवन गर्न पूर्ण रुपमा निषेध गरिएको व्यहोरा सबैलाई अवगत नै छ । यदी कुनै व्यवसायीले मादक पदार्थको बिक्री वितरण गरेको पाईएमा कानून बमोजिम कारवाहीको प्रक्रिया बढाईने र स्टल, बुथ खारेज गरिने व्यहोरा समेत सूचित गरिन्छ ।

समाज कल्याण परिषद्

भृकुटीमण्डप सञ्चालन कार्यालय

भृकुटीमण्डप, काठमाडौं ।

सूचना !

समाज कल्याण परिषद्, भृकुटीमण्डप सञ्चालन कार्यालय मातहत रहेको ईच्छुमती तरकारी बजार, खुल्ला बजार, खसी बजार, पक्की स्टल, बुथ, नाडले पसल, भवन तथा मेला क्षेत्र लगायत भाडामा लिनुहुने व्यवसायीहरुले मिति २०७८।०४।०१ गतेदेखि लागु हुने गरी सम्बन्धित व्यक्ति तथा कार्यालयहरुले मासिक रुपमा बुझाउनुपर्ने भाडा रकम **Online System (Mobile Banking)** बाट अथवा समाज कल्याण परिषद्को नाममा रहेको **NMB Bank** को खाता नं.००४०१४२ ९८३७०००१७ मा भुक्तानी गर्ने व्यवस्था मिलाईएको हुँदा नियमित रुपमा भाडा रकम दाखिला गरी बैंक भौचर भृकुटीमण्डप सञ्चालन कार्यालयमा बुझाउनुहुन सम्बन्धित सबैको जानकारी लागि यो सूचना टाँस गरिएको छ ।

सूचना !

समाज कल्याण परिषद् भृकुटीमण्डप सञ्चालन कार्यालय मातहत रहेका पक्की स्टल, बुथ र खुल्ला बजार क्षेत्रमा रहेका स्टलमा व्यवसाय सञ्चालन गरी बसेका सम्पूर्ण व्यक्तिहरुले आफुले भाडामा लिएको क्षेत्रफल मात्रै प्रयोग गर्न हुन अनुरोध गरिन्छ । कार्यालयबाट नापजाँच गर्दा बढी ओगटी क्षेत्रफल प्रयोग गरेको पाईएमा बढी क्षेत्रफलको भाडा समेत हिसाव गरी स्टल प्रयोग गरेको मितिबाट हुने रकम असूल उपर गरिने छ । साथै परिषद्ले जुनसुकै बेला पनि स्टल/बुथ खारेज गर्ने व्यहोरा समेत जानकारी गराईन्छ ।

सामाजिक संस्थाले परियोजना संभौताको लागि प्रस्ताव पेश गर्दा सुनिश्चित गर्नुपर्ने विषय :

- नेपालको संविधान ऐन, नियम कानूनको अधिनमा रही परियोजना तर्जुमा गर्नुपर्ने ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतंकवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारणका लागि आवश्यक कार्य तथा विधीको अभ्यास गर्ने ।
- अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायता परिचालन नीति २०७६ को बुँदा नं ३.१०.८ मा भएको व्यवस्था वमोजिम संस्थाले परियोजना सञ्चालन गर्दा जवाफदेहिता र पारदर्शिता अभिवृद्धिको लागि आयव्यय तथा क्रियाकलापहरुको विवरण वार्षिक रुपमा सार्वजनिकरण गर्ने, कार्यक्रम सञ्चालन गरेको स्थानीय तहमा वर्षको एक पटक तेस्रो पक्षद्वारा सार्वजनिक परिक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई एवं सामाजिक लेखा परिक्षण गर्ने व्यवस्था परियोजनामा उल्लेख गर्ने ।
- परियोजना संभौता प्रस्तावमा Policy Linkage खण्डमा राष्ट्रिय योजना, दीगो विकास लक्ष्यका सूचकहरु तथा सम्बन्धित ऐन, कानूनका विषयहरुलाई परियोजनाका क्रियाकलापले के कसरी सम्बोधन गर्छ उल्लेख गर्ने ।
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा २५ मा भएको व्यवस्था वमोजिम परियोजना सम्बन्धी काम गर्दा स्थानीय तहको समन्वयमा गर्ने र सो का लागि नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति तथा स्थानीय तहको पूर्व स्वीकृति लिएको हुनुपर्ने ।
- परियोजनाका कार्यक्रमको प्रभावकारीता सम्बन्धमा सम्बन्धित स्थानीय तहको परियोजना सल्लाहकार समितिमा प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्ने र छलफल गरी प्राप्त राय सुझाव कार्यन्वयन साथै स्थानीय तहबाट नै अनुगमन गर्ने व्यवस्था परियोजनामा उल्लेख गर्ने ।
- परियोजना प्रस्तावमा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरुलाई संघीय सरकार तथा स्थानीय तहका कार्यक्रमहरूसँग Tie up गरी सञ्चालन गर्ने ।
- साभेदार संस्थाको विस्तृत विवरण देहायको ढाँचामा तयार गरी अनुसूचीमा राख्ने ।

क्र सं	गैससको नाम	संस्था दर्ता भएको जिल्ला, दर्ता मिति र नविकरण मिति	समाज कल्याण परिषद्को आवद्धता नं, मिति र नविकरण	संस्थाले परि योजनाको क्रियाकलप सञ्चालन गर्ने स्थान	संस्थाले काम गर्ने Thematic Area	विगतको अनुभव र कार्य गरेको क्षेत्र
--------	------------	--	--	--	----------------------------------	------------------------------------

अनुसूची-६

समाज कल्याण परिषद्को गत आ.व. मा भएका विभिन्न क्रियाकलापहरुका झलकहरु

परिषद्का अध्यक्ष तथा माननीय मन्त्री श्री सुरेन्द्रराज आचार्यज्यूलाई परिषद्मा स्वागत गरिदै ।

असोज ६ गते ४३ औँ सामाजिक सेवा दिवसमा आयोजित समारोहलाई सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूबाट सम्बोधन गरिदै ।

४३ औं सामाजिक सेवा दिवसमा राखिएको विकास प्रदर्शनीलाई सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूबाट उद्घाटन हुँदै ।

४३ औं सामाजिक सेवा दिवसको अवसरमा आयोजित विकास प्रदर्शनी

“आत्मा साक्षी राखी मन वचन र कर्मले सेवा गरौं”

४३ औं सामाजिक सेवा दिवसलाई भव्यताका साथ सम्पन्न गराउन खटिएका समस्त समाज कल्याण परिषद् परिवार ।

सरोकारवाला सँग छलफल तथा भेटघाट

समाज कल्याण परिषद्
Social Welfare Council

हरिहर भवन, पुल्चोक, ललितपुर नेपाल
www.swc.org.np